

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/30, p. 205-242

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12553>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ **Referees/Hakemler:** Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM –
Doç. Dr. Mesut GÜN

This article was checked by iThenticate.

VAKF VE İBTİDÂ KONULARINDA YAZILMIŞ ÇAĞATAYCA BİR RİSÂLE: CELÂLEDDİN OTRARÎ'NİN VUKÛFU'L-KUR'ÂN'I

*Irmak KAÇAR**

ÖZET

İslamiyeti kabul eden Türkler Kur'an ilimleri konusunda (Kur'anın okunması, yazımı, hattı, toplanması, dil ve üslubu, tertibi, çoğaltılması, kırâati, ayet ve sûrelerin birbiriyle ilgisi) birçok çalışma yapmış ve eserler ortaya koymuşlardır. Türklerin hem doğu hem de batı coğrafyasında geniş bir alanda hüküm sürmeleri gerek dil gerekse muhteva bakımından çeşitlilik sağlamış büyük bir külliyyatın oluşmasına olanak sağlamıştır. Bu büyük külliyyât içerisinde ele alınan konulardan birisi de vakf ve ibtida konusudur.

Vakf ve ibtida, Kuran'ı okurken anlamın gerekli olduğu yerlerde durmayı ve ardından tekrar başlamayı sağlamak, böylece de kastedilen anlamın dışına çıkmamak ve anlamı bozmamak için dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur. Bu konuda kaleme alınmış olan eserlerden biri de Çağatay Türkçesiyle yazılan Vukûfu'l-Kur'ân adlı eserdir.

Elimizde bilinen tek nüshası mevcut olan ve Süleymâniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa Koleksiyonu 2824 numarada bulunan bir mecmuada bulunmaktadır. Mecmuadaki bütün eserler Kur'ân ilimleriyle ilgili olup büyük çoğunluğu Farsçadır. Birkaç Arapça risâlenin de olduğu mecmuadaki tek Türkçe risâle "Vukûfu'l-Kur'ân" olup mecmuanın 93b-99a sayfaları arasında yer almaktadır. Eserin birinci bâbında Kur'ânda yer alan bazı ayetlerde okuyucunun yanlış yerde durup tekrar kaldığı yerde okumaya devam etmesi sonucunda anlamın bozulması hatta kişiyi küfre götürmesi meselesi, ikinci bâbında da Kur'ân-ı Kerîmde herhangi bir kelimedede durulduğunda o kelimenin son harfinin harekesinin nasıl olacağı meselesi ele alınmaktadır. Hâfız Celâleddin Otrarî tarafından yazılan Vukûfu'l-Kur'ân'ın, mecmuadaki istinsah kayıtlarına, metnin yazım ve dil özelliklerine göre Çağataycanın Klasik dönemine ait olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada eserin tanıtımı yapılarak hakkında bilgi verilecek ve metni ortaya konacaktır.

* Arş. Gör. Amasya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: irmakkacar@gmail.com

Anahtar Kelimeler: Otrari, Vukufu'l-Kuran, vakf ve ibtida, Çağatayca

**A BOOK ON VAKF AND İBTİDA IN CHAGATAI TURKISH:
VUKUFU'L-QURAN OF CELALEDDIN OTRARI**

ABSTRACT

The Turks who accepted Islam have made many works and published works on Qur'anic sciences (reading, writing, calligraphy, collection, language and style, gathering, arrangement, duplication, chapters, verses and surahs). The reigning of Turks in a wide area in both the eastern and western regions has enabled the formation of a large corpus, which has diversified in language and content. One of the topics covered in this great culture is the *vakf* and *ibtidâ*.

The *vakf* and *ibtidâ* are important issues that must be taken into account when trying to read the Quran in order to stop where it is necessary and then start again so that it does not get out of the meaning and does not disturb the meaning. One of the works that have been preserved in this regard is the work called Vukûfu'l-Qur'an written in Chagatai Turkish.

There is a *macmua* in the collection of Şehid Ali Pasha Collection of Suleymâniye which is the only known copy in our hand at number 2824. All works in the *macmua* are related to the sciences of Qur'an and the great majority are Persian. The only Turkish treatise in the Middle Ages, in which there are a few Arabic teachings, is "Vukûfu'l- Qur'an" and is located between pages 93b-99a of the mecmuan. In the first part of the work, in some verses in the Qur'an, the reader is stopped at the wrong place and continues to read the place where he was once again taken into consideration. The second part deals with the question of how to read the last letter of the bald when the word is settled in the Qur'an. It is thought that the Vukûfu'l-Qur'an written by Hâfiz Celâleddin Otrarî belongs to the classical period of Chagatai Turkish according to the writing and language characteristics of the text.

In this study, the work will be introduced and information will be given and the text will be revealed.

STRUCTURED ABSTRACT

The Turks who accepted Islam have made many works and published works on Qur'anic sciences (reading, writing, calligraphy, collection, language and style, gathering, arrangement, duplication, chapters, verses and surahs). The reigning of Turks in a wide area in both the eastern and western regions has enabled the formation of a large corpus, which has diversified in language and content. One of the topics covered in this great culture is the *vakf* and *ibtidâ*.

The *vakf* and *ibtidâ* are important issues that must be taken into account when trying to read the Quran in order to stop where it is

Turkish Studies

necessary and then start again so that it does not get out of the meaning and does not disturb the meaning. If the reading of the Qur'an is to be read in accordance with the rules of reading, mistakes that are made are welcomed with tolerance and according to the majority, it is said that prayers will not be the result of mistakes made without intention. However, the limits of this subject or whether it is applied or not should be discussed.

One of the works that have been preserved in this regard is the work called *Vukûfu'l-Qur'an* written in Chagatai Turkish. The issue of "vakf and ibtidâ" which is an important place in terms of correct reading of the Qur'an is also covered in detail in the 6-leaf *Vukûfu'l-Qur'an* which constitutes the subject of our work.

Information About the Author

It is thought that the *Vukûfu'l-Qur'an* written by Hâfız Jalaleddin Otrari belongs to the classical period of Chagatai Turkish according to the writing and language characteristics of the text. In the last part of the work, the author states that the name is Jelaleddin and that he came from the city of Otrar. There is no other information about the author in *Vukûfu'l-Qur'an*. When we looked at the biographical sources about the author, we could not reach any information.

Presentation of the Manuscript

For this moment there is only one copy of this work. There is a macmua in the collection of Şehid Ali Pasha Collection of Suleymâniye which is the only known copy in our hand at number 2824. All works in the macmua are related to the sciences of Qur'an and the great majority are Persian. The only Turkish treatise in the Middle Ages, in which there are a few Arabic teachings, is "*Vukûfu'l-Qur'an*" and is located between pages 93b-99a of the mecmuan.

It is not certain when the work was written by Jalaleddin Otrari or when the manuscript was received. However, based on some information in this macmua, we can make estimates about the history of the work. The works in this macmua are written by someone who has the full name Dervîş Ali b. Mevlânâ Ahmed b. Mevlânâ Ziyâeddîn el-Buhârî. Dervîş Ali stated that he had received these works by the end of four works in the macmua and recorded the date of the writing in these three. Based on the date of the writing in the work and the fact that the writer is the same person every time, we can say the following things: The person who puts together and writes the works in this macmua is a person named Dervîş Ali b. Mevlânâ Ahmed b. Mevlânâ Ziyâeddîn el-Buhârî. The works in the book were written on 921/1515, 925/1519 and 929/1523. The work named *Vukûfu'l-Qur'an* which we have studied in our work is located in the pages between the treatise written in 921/1515 and the work written in 925/1519. In this case, it is possible to say that *Vukûfu'l-Qur'an* was written between 1515 and 1519.

Vukûfu'l-Qur'an's Context and Language Features

Vukûfu'l-Qur'an, as its name implies, is about the vakfs and provisions in the Qur'an. The work is basically composed of two parts. In the first part of the work, in some verses in the Qur'an, the reader is

stopped at the wrong place and continues to read the place where he was once again taken into consideration. writer, after making the definition of "vakf-i küfr" which constitutes the first part of his work, he specifies the verses which are not found in 83 places in the Qur'an and should not be stopped. According to the author, the person who does not know this subject can not perform the prayer, the person who made this mistake is degraded. the person who deliberately makes this mistake comes out of Islam. The second part of Vukûfu'l-Qur'an deals with how to read the end of the bald when any word is found in the Qur'an. For example, when the words "zakat" and "salât" are emphasized, the words "te" in the last letter of these words will turn into "he" and two readings such as "zekah" and "salah" will appear.

The date of the writing of our text is unknown and it is thought that the text belongs to the classical period of Chagatai in terms of language characteristics. When we examined from the perspective of language characteristics, different language features were determined in several places besides Chagatai Turkish features. One such example is the following: Negativity in Chagatai Turkish is in the form of -mAs; but in the text is sed -mAz which has been used since ancient Turkish. Another feature is the use of different annexes for the 2nd person in present tense. It is used in the two places of the work in the form of okıyuvüzler and tēyevüzler. But these uses are not a structure used in Chagatai Turkish. The work also finds archaic words such as "tağı, tēg, mundağ, kaçan, kayu, köp, orun/orın". We also encounter the use of "nazar tēg", which is used in the meaning of "used as an example, for example". Taking all these language features into consideration, it is seen that Vukûfu'l-Qur'an has extraordinary properties that are worth examining in terms of language characteristics for researchers who carry out studies on Chagatai Turkish.

In this study, the work will be introduced and information will be given and the text will be revealed.

Keywords: Otrari, Vukufu'l-Kuran, vakf and ibtida, Chagatai Turkish

Giriş

İslam medeniyetindeki birçok millet başta tercüme faaliyetleri olmak üzere Kur'an'ın okunması, yazımı, hattı, dil ve üslûbu, toplanması, tertibi, çoğaltılması, kırâati, ayet ve sûrelerin birbiriyle ilgisi gibi konularda çeşitli eserler yazmış, çalışmalar yapmıştır.¹ İslamiyeti kabul eden Türkler de gerek Anadolu'da gerekse Orta Asyada hem Batı hem de Doğu Türkçesiyle Kur'an ilimleri ile ilgili çalışmalar yapmışlardır. Bunlardan biri de Kur'anın Hz. Peygamber'in okuduğu gibi doğru okunması için gerekli olan kuralları ihtiva eden kırâat ilmi ile vakf ve ibtida konularındır.

Çalışmamızın konusunu oluşturan 6 varaklık Vukûfu'l-Kur'ân' isimli Çağatayca eserde de Kur'ân-ı Kerîm'in doğru okunması açısından önemli bir yeri olan "vakf ve ibtidâ" meselesi ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Aşağıda öncelikle "vakf ve ibtidâ" meselesi hakkında bilgi verilecek ve ardından da Çağatayca yazılmış olan *Vukûfu'l-Kur'ân* adlı eser hakkında bilgi verilecek ve dil

¹ Konuyla ilgili literatür hakkında ayrıntılı bilgi için bk: (Yazar ve Kaçar; 2012: 11)

özellikleri açısından incelemesi yapılacaktır. Çalışmamızda eserin metni de transkripsiyonlu olarak sunulacaktır.

1. Yazar ve Eseri Hakkında

1.1. Celâleddin Otrârî Ve Vukûfu'l-Kur'ân İsimli Eseri

Eserin yazarı Türkistan vilayetinden *Hâfiz Celâleddin Otrârî* isminde bir kişidir. Kendisi hakkında kaynaklarda bir bilgi bulunmamaktadır. Eserde de yazarın isminden ve Otrarlî² olduğunu belirten “Otrârî” nisbetinden başka bir ipucu bulunmamaktadır:

bu fakîr-i meflûk-i kem-bîdâ'at ya'nî Hâfiz Celâleddîn Otrârî üstâdlarının mübârek nefeslerindin çend ka'ide-yi mazbû' u merbû' be-ṭarîḫ-i icâz u ihtîşâr Türk Tilingçe tercüme kılip kalem ucığa keltürdi. (99a)

1.2. Eserin Nüsha Tanıtımı

Vukûfu'l-Kur'ân, Süleymâniye Kütüphânesi Şehid Ali Paşa Koleksiyonu 2824 numarada bulunan bir mecmuada yer almaktadır. Bu mecmuada, Kur'ân-ı Kerîm'in okunuşu, anlam ve lafız özellikleri, surelerden seçilmiş ayetler, meşhûr kurrâlar vb. konularda yazılmış Arapça ve Farsça bir çok risâle bulunmaktadır. *Vukûfu'l-Kur'ân* bu mecmuadaki tek Türkçe risâle olup mecmuanın 93b-99a sayfaları arasında yer almaktadır. Harekesiz bir nesih hattıyla yazılan eserde, eserin ismi kırmızı mürekkeple yazılmış, metinde geçen sûre isimlerinin, önemli cümlelerin başlangıç kelimelerinin ve önemli madde başlarının üzerine de kırmızı mürekkeple çizgi çizilmiştir.

Eserin Celâleddin Otrârî tarafından ne zaman yazıldığı veya istinsah tarihi kaydedilmemiştir. Ancak bu eserin de bulunduğu mecmuadaki bazı bilgilerden hareketle eserin istinsah tarihi hakkında tahminlerde bulunabiliriz. Bu mecmuadaki risâleler, tam ismi Dervîş Ali b. Mevlânâ Ahmed b. Mevlânâ Ziyâeddin el-Buhârî olan biri kişi tarafından istinsah edilmiştir. Dervîş Ali, mecmuadaki dört eserin sonuna bu eserleri kendisinin istinsah ettiği kaydını düşmüş, bunlardan üçünde de istinsâh tarihini kaydetmiştir.

Mecmuanın 63b sayfasında biten Farsça manzûm bir risâlenin altında “temmeti'r-risâleti's-şerîf bi-avni melîki'l-Latîf al yedi'l-Abdi'z-zaîf Dervîş Alî nahîf” yazılıdır. Mecmuanın 76b sayfasında biten Farsça bir risâlenin sonunda “ḫad vaḫa'a'l-ferâg min tesvîdi hâzihi risâletü'l-meymüne alâ yedi'l-abdi'z-zaîfi'n-nahîf er-râci ilâ rahmeti rabbihi'l-Latîfi'l-Bârî Dervîş Alî b. Mevlânâ Ahmed b. Mevlânâ Ziyâeddin el-Buhârî sene 921” yazılıdır. Mecmuanın 107b sayfasında biten Farsça bir Tecvîd risâlesinin sonunda “alâ yedi'l-abdi'z-zaîfi'n-nahîf Bârî Dervîş Alî b. Ahmed b. Ziyâeddin el-Buhârî afâ anhu ve an vâlideyhi ve nekale ani'n-nüşhati'l-musahhaha fî erbaa şehri Şevvâl ba'de'z-zuhr sene 925” yazılıdır. Mecmuanın 170b sayfasında biten ve Kur'ân surelerindeki harf değişimleriyle ilgili olan bir risâlenin sonunda “temme'l-kitâbi'l-Hecâ fî yevmi'l-hamîs beyne'z-zuhr ve'l-asr fî erbaa aşere min şehri Safer hateme bi'l-harri ve'z-zafer alâ yedi'l-abdi'l-Bârî Dervîş Alî b. Mevlânâ Ahmed b. Mevlânâ Ziyâeddin el-Buhârî sene 929” yazılıdır.

Mecmuada yer alan istinsâh tarihlerine ve müstensihin her defasında aynı kişi olmasına dayanarak şu hususları söyleyebiliriz: Bu mecmuadaki risâleleri bir araya getirip istinsâh eden kişi Dervîş Ali b. Ahmed b. Ziyâeddin el-Buhârî isimli birisidir. İstinsâh tarihleri yazılan risâleler,

²Otrar, Kazakistan'ın güneyinde Siriderya kıyısında yer alan zamanın önemli şehirlerinden biridir. Farab adıyla anılan bölgenin merkezi olan şehir daha çok Moğollar ve Harzemşahlar arasındaki savaşla ve yaşanan faciayla bilinir. Otrar faciasıyla başlayan Moğol istilasıyla Harzemşah devleti ortadan kalkar, Türk-İslam dünyasındaki siyasi dengeler değişir, şehirler harabeye döner, binlerce insan katledilir. Cengiz Han tarafından yerle bir edilen Otrar'ın günümüzde kalıntıları geniş bir alanda bulunur. Ayrıca, 1405'de Çin seferine çıkan Timur Otrar'da ölmüştür (Özgüdenli; 2005: 229; Özyayın, 2005: 582).

sırasıyla 921/1515; 925/1519 ve 929/1523 tarihlerinde yazılmışlardır. Çalışmamızda ele aldığımız Vukûfu'l-Kur'ân risalesi, mecmuada 921/1515 yılında istinsâh edilen risale ile 925/1519 yılında istinsah edilen risâle arasındaki sayfalarda yer almaktadır. Bu durumda elimizdeki risâlenin 1515-1519 yılları arasında istinsah edildiğini söylemek mümkündür. Vukûfû'l-Kur'ân risalesinin de en geç 1515 yılından önceki bir tarihte te'lif edildiği ve Çağatayca'nın Klasik dönemine ait olduğunu söyleyebiliriz.

Mecmuanın sahibi ve müstensihi olduğunu düşündüğümüz Dervîş Ali b. Ahmed'in kim olduğuna dâir yaptığımız araştırmalarda Kemâl Eraslan'ın İslâm Ansiklopedisi'nde yer alan "Çağatay Edebiyatı" maddesindeki şu bilgiye rastladık:

"Klasik Devrin devamının diğer önemli şâir ve edipleri de şunlardır: Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Muhammed Ali b. Dervîş Ali el-Buhârî'nin Şeybânîlerden Köçkünçi Hân devrinde (1510-1531) Şerefeddîn Ali Yezdî'nin Zafernâme'sini Farsça'dan Çağatay Türkçesine çevirdiği bilinmektedir" (Eraslan, 1993: 175).

Bu bilgiye göre Dervîş Ali'nin Muhammed Ali isminde âlim bir çocuğu olması kuvvetle muhtemeldir.

1.3. Vukûfu'l-Kur'ân'ın Muhtevası

Vukûfu'l-Kur'ân risalesi isminden de anlaşıldığı üzere Kur'ân-ı Kerîm'deki vakflar ve hükümleri hakkındadır. Risâle, temel olarak iki bâbdan oluşmaktadır. Birinci bâbda Kur'ânda yer alan bazı ayetlerde okuyucunun yanlış yerde durup tekrar kaldığı yerde okumaya devam etmesi sonucunda anlamın bozulması hatta kişiyi küfre götürmesi meselesi yani vakf ve ibtidâ konusu ele alınmaktadır.

Kur'an'da verilmek istenen anlamın doğru anlaşılabilmesi için durma ve ardından okumaya başlamaya dâir meseleler vakf ve ibtida terimleri ile karşılanır. Vakf, sözlükte "duruş, durma; her kelam ve bahsin veya âyet-i kerîmenin bittiği yerde esnâ-yı kırâ'atte lüzumu mikdar durup kesme, durak" anlamlarına gelir (Şemsettin Sami; 2015: 1295). Vakf, "terim olarak okumaya tekrar başlamak niyetiyle nefes alacak bir zaman kadar sesi kesmeyi ifade eder. Bu şekilde kıraati kesmeye vakf dendiği gibi durulması gereken yerler için de aynı terim kullanılır." (Çetin; 2012: 461) İbtida ise sözlükte "başlama, başlangıç, en önce, başta" anlamlarına gelirken (Devellioğlu, 2003: 404) terim olarak da "vakfın karşılığı olup ilk defa okumaya başlamak, vakftan sonra kıraate devam etmek için tekrar başlamak" anlamındadır (Çetin, 2012: 461).

Vakf ve ibtida Kuran'ı okurken anlamın gerekli olduğu yerlerde durmayı ve ardından tekrar başlamayı sağlamak, böylece de kastedilen anlamın dışına çıkmamak ve anlamı bozmamak için dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur. Vakf, nefesin yetmemesi ve öksürük gibi zorunlu durumlarda (el-vakfû'l-iztirârî) ya da anlamı bozmayacak şekilde anlamın tamamlandığı yerlerde (el-vakfû'l-ihitiyârî) yapılır (Çetin, 2012: 462).

Tam, kâfî, hasen ve kabih olarak dört bölüme ayrılan ibtidada en önemli nokta okumaya başlanacak yerin anlamıyla durulan yerin anlamının uygunluk göstermesidir. Vakf-ı tam ve vakf-ı kâfide durulduktan sonra arkasından gelen kelimedenden, vakf-ı hasen ayet sonunda ise peşindeki ayetin ilk kelimesinden, ortasında ise o kelimedenden veya daha geriden alınarak, vakf-ı kâbihde ise durulan kelimedenden veya daha geriden alınarak başlanır. Bunlara anlam bütünlüğünü sağlamak ve doğru okumak amacıyla dikkat edilir (Çetin, 2012: 462).

Kur'anın doğru okunması konusunda vakf ve ibtida kurallarına uyulması istense de yapılacak hatalar hoşgörüsüyle karşılanmış ve çoğunluğa göre kasit olmadan yapılan hataların sonucunda

yazıldığı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra metnin dil özelliklerinden de hareketle risâlenin Çağatayca'nın klasik dönemine ait olduğu düşünülmektedir. Aşağıda metnimizin yazım özellikleri ile Çağatayca'nın karakteristik ses ve yapı özelliklerini taşıyan örnekler sunulmaya çalışılacaktır.

2. 1. Ses ve Yazım Özellikleri:

Uygur yazı geleneğini sürdüren Çağatayca metinlerin özellikleri metnimizde de bulunmaktadır. Türkçe sözlüklerde ünlülerin hareke ile değil de harflerle gösterilmesi, *damaksıl* η'nin 𐰽 ile yazılması, art ünlülü Türkçe sözcüklerdeki *t* ve *s'* nin 𐰽 ve 𐰽 ile, *p* ve *ç* ünsüzlerinin ise 𐰽 ve 𐰽 ile yazılması ve eklerin kelimelerden ayrı yazılması (Ölmez Kargı 1996: 37) özellikleri metnimizde de mevcuttur.

Karahanlı Türkçesinde kök hecede bulunan *e* sesi Çağataycada *i'*ye dönüşmüştür. Metinde ise özel bir işaretle gösterilmemiş, düzenli olarak 𐰽 ile belirtilmiştir. Metnin transkripsiyonlu aktarımında bu ses kapalı *e /é/* olarak gösterilmiştir.

Kelime başındaki */b-/* korunmuştur: *bar* (93b-19; 96b-11), *bér-* (98b-20), *bol-* (93b-2-7-9;95a-10; 96a-17-20; 96b-2-5-9)

Orhon Türkçesinde başlayıp Uygur döneminde varlığını tamamlayan söziçi ve söz sonundaki *n* ve *η* gibi genizsil seslerin etkisiyle kelime başındaki */b-/* sesinin *m-*'ye dönüşmesini (Ölmez Kargı 1996: 61) gösteren birkaç örneğe metinde rastlanmaktadır: *mundağ* (96a-20; 97b-3) *munuğ* (94b-17, 96b-21, 97a-6-20, 97b-10-21, 98a-2-9-14-19).

Eski Türkçenin kelime başındaki sesi */t-/* korunmuştur: *té-* (93b-17; 94a-3-5; 96a-18-21; 96b-4-6-10), *tur-* (93b-9-12; 94b-18; 96a-21; 97a-4) *tég* (96a-18-21; 96b-6-10-13; 97a-5-9-13), *tağı* (96a-20; 98b-4-5-8).

Kelime başındaki */k-/* sesi korunmuştur: *kérek* (94a-1; 96a-18; 96b-6-10-12-18; 97a-2-9-13; 97b-4-16-17; 98a-1-7-17), *kél-* (98b-2-11);

İşletme eklerinin başındaki gırtlak sesi */-ğ/* korunmuştur: *kıl-ğan* (93b-8-10-13; 97b-2; 98a-14), *bol-ğay* (93b-14; 98b-3), *bol-ğan* (96b-18; 98b-20), *kıl-ğu* (96b-18).

Türkçenin belirgin özelliklerinden olan artlık-önlük ya da kalınlık-incelik uyumu Çağataycada bozulmaktadır. Artlık-önlük uyumunun Çağatay Türkçesinde özellikle Arapça ve Farsça kelimelerde bozulmakla beraber bazen Türkçe kelimelerde de bozulduğu görülür. Arapça ve Farsça kelimelerdeki art ünlülü okuma eğilimi ve öyle söylendiği düşüncesi bunların art ünlülü okunabileceğini düşündürmektedir (Ölmez Kargı 1996: 53). Metnimizde de artlık-önlük uyumuna uymayan kelimeler mevcuttur. Bunların Arapça kelimelerde olduğu görülmektedir: *mā-ğabliğa* (93b-9-11;), *imāmetliğ* (94a-1), *nefesğa* (96b-18) ...

2. 2. Yapısal Özellikler (Çekim ve İşletme)

2. 2. 1. İsim Çekimi

- **Yaklaşma Durumu:** Yaklaşma durumu eki metinde *+ğa/+ge*, *+a/+e* (iyelik eklerinden sonra) şekillerinde görülmektedir:

bolsa a-ğa (<an-ğa) *kérekmez kim imāmetliğ kılsa cemī' ulemā-yı İslām katıda* (94a-1); *mā-ğabli mazmūm a-ğa* (<an-ğa) *sākin ecvef tēyevüzler* (96b-4); *anığ üçün kim ba'zı mevzi' larda bir i' rāb bir kelimeniğ orın[ı]-ğa olturup turur* (97a-4); *be-ğarīk-i icāz u ihtisār Türk Tilin-çe tercüme kılıp kalem ucı-ğa keltürdi* (99a-2); *eger tağsīn ve taleb-i fāide birle özleriñ-e meşğul bolmasalar bāri* (99a-3).

- **Bulunma Durumu:** Bulunma durumu eki *+da/+de*, üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra *pronominal n* ile *+nda/+nde* şeklindedir. Metinde *+da* ve *+nda/+nde* şekillerinde kullanılmıştır:

bu fenniñ 'ulemâları ve meşâyıhları katı-nda Kur'ânıñ vukûfları on nev' érür (93b-2); *bu cemi' vücûh içi-nde el-vaqf alâ sükûn hükm birle vaqf kılmaklık kerek* (97b-16); *Ve süre-yi hâ-mîm Mü'min içi-nde eger vaqf kılsa* (95b-8)...; *bu eki mevzi'-de vaqf kılsa yekfur* (95a-12); *ve taqı sinni tâ üsti-nde şâd okımaqlık âsânraq turur* (98b-9); *amma Türkistân vilâyeti-nde pişvâ vü muqtedâ bolğan hâfizlar* (98b-19)

- **Ayrılma Durumu:** Ayrılma durumu eki *+dın /+din*; üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra *pronominal n* ile *+ndin* şeklinde kullanılmıştır:

bu üç vech-din sin birle şâdnıñ qarâbeti boldı (98b-6); *taqı hurûf-ı mehmüse-din turur ve taqı hurûf-ı sağır-din tururlar bu üç vech-din sin birle şâdnıñ qarâbeti boldı.* (98b-5-6-7); *kelime üzre vaqf kılsa an-din (*an+dın) sonra ibtidâ kılgan kelâmuñ* (98b-8); *kelime üzre vaqf kılsa an-din sonra ibtidâ kılgan kelâmuñ* (98b-10-...); *izâfet yâsını kelimeniñ ahiri-ndin hafz kılmaş bolsalar* (96b-16); *ve taqı şâd ve tâ hurûf-ı mutabbaka-din turur* (98b-8); *Hâfiz Celâleddin Otrârî üstâdlarınıñ mübârek nefesleri-ndin* (99a-1).

- **Belirtme Durumu:** Belirtme durumu eki olarak yalnızca *+nı* kullanılmıştır:

Bilgi kim bu kelimeler-ni telaffuz kılar bolsa vaqf hâletide ammâ vaş hâletide kesre hareketi-ni ihtiyât kılmaklık kerek (97a-1-2); *eger ol i' râb-ni telaffuz kılmasa ol kelime-ni telaffuz kılmaş bolmaz* (97a-4-5); *'arab iştilâhı birle ol sin-ni şâdka bedel kılip* (98a-20);

- **İlgi Durumu:** Metinde ilgi durumu eki *+nıñ/+niñ* şekillerinde kullanılmıştır. Bunun yanı sıra yuvarlak bir vokalden sonra da bazen *+nuñ* ekinin kullanılması metnimizde de mevcuttur:

bu fen-nin 'ulemâları ve meşâyıhları katında Kur'ân-nın vukûfları on nev' érür (93b-2-3); *derûn-ı nemâzda kâfir bolur tıp hükm kılmaş bu fen-nin muqtedâları* (93b-17); *ve mu-nun meşzerlikler Kur'ân içinde telime turur* (94b-17);...; *Hâfiz Celâleddin Otrârî üstâdlarınıñ mübârek nefeslerindin* (99a-1); *hemze-nin hareketini revm birle telaffuz kılmaqlık kerek* (98a-7); *bu üç vechdin sin birle şâd-nın qarâbeti boldı* (98b-6);

- **Eşitlik Durumu:** Metinde eşitlik durumu eki *+ça/+çe*, üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra *+nce* şeklinde tek bir örnekte kullanılmıştır:

be-tarıq-i icâz u ihtişâr Türk Tili-nçe tercüme kılip kalem ucığa keltürdi (99a-2).

- **Vasıta Durumu:** Metinde vasıta durumu “birle” çekim edatıyla sağlanmıştır:

eger kaşd birle vaqf kılsa birûn-ı nemâz ve derûn-ı nemâzda kâfir bolur (93b-16); *ve bazı kurrâlar revm ve işmâm birle vaqf kılmaş bu hâlar üzre* (96b-8); *şahîh yâ aşamm revm birle yâ işmâm birle vaqf kılmaş kerek* (96b-12); *ol kelime üzre vaqf kılsa bilgi kim kesre birle vaqf kılmaş kerek* (96b-18); *bu cemi' vücûh içinde el-vaqf alâ sükûn hükm birle vaqf kılmaqlık kerek* (97b-16); *zıkr kıldum medd birle ve sükûn birle vaqf kılmaqlık kerek* (98a-1); *el-vaqfu 'alâ sükûn hükm birle vaqf kılip turur* (98a-3); *hemzenin hareketini revm birle telaffuz kılmaqlık kerek* (98a-7); *kelime içinde sin birle tâ cem' bolsa 'arab iştilâhı birle ol sinni şâdka bedel kılip* (98a-20); *anıñ üçün kim harfi keltürdiler kim anıñ sin birle qarâbet bolğay tâ birle* (98b-2); *bu üç vechdin sin birle şâdnıñ qarâbeti boldı* (98b-6); *Eger tahsin ve taleb-i fâide birle özleriñe meşgûl bolmasalar* (99a-3).

2. 2. 2. Fiil Çekimi

- **Gelecek Zaman:** Metinde gelecek zaman şeklinin tek örneği vardır:

Gelecek-istek: /-ğay/:

bāḳī ma‘lūm bol-ğay inşallāhu‘l-‘Azīz (93b-14); *anıñ sin birle qarābet bol-ğay tā birle hem qarābet bol-ğay ol ħarf şād ħarfı erür* (98b-3); *kızb u ħatāka ħaml kılma-ğaylar inşā‘allāhu‘l-‘Azīz* (99a-4).

Ayrıca şu örneklerde gelecek zamanın 1. çoğul kişisi için farklı bir kullanım söz konusudur. Bu yapı metinde görülen Oğuzca bir özelliktir:

Kelime içinde sin birle tā cem‘bolsa ‘arab iştilāhı birle ol sinni şādka bedel kılıp şād okı-yavuzlar (98a-21); *mā-ğablı maẓmūm aña sākin ecvef tē-yevüzler* (96b-4);

-(y)A “Bergamalı Kadri’nin gelecek zaman için verdiği üç ekten ilki budur. Bu ek geniş zaman ve şimdiki zamanı da gösterebilir. Ayrıca, istek kipinde de yaygın olarak kullanılmaktadır. Gelecek zaman için kullanıldığı yerleri tam olarak ayırmak oldukça güçtür. 1. kişi çokluk: *adı benlūs ol şehriñ kavmi yavuz/işit imdi diñleşüz ne diyevüz* (ŞH. Yuss.18,13); *ğardaş bu sözüñ girçegin nice bilevüz* (Mrzb.33b.5); *ğadısiñ tamāmin ısıtmalar bābında beyān idevüz* (Tıb.Neb.36b.6-7)” (Gülsevin, 2011:102)

Faruk Kadri Timurtaş “Eski Türkiye Türkçesi” adlı kitabında -(y)A ekini istek eki olarak almış, anlam olarak ise gelecek ve şimdiki zamanla alakası olmadığını, bazen kullanılışa göre geniş ve gelecek zaman anlamı taşıyabileceğini söylemiştir. Çokluk 1. Şahıs: -a-vuz, -e-vüz olarak çekimini gösterir ve olavuz, kılavuz, soravuz... gibi örnekler verir (Timurtaş, 1994: 126-128).

-(y)Uvüzler şekli Çağatay Türkçesinde kullanılan bir yapı değildir ve metnimizde görülen Oğuzca bir etkidir. Üstelik -(y)Uvüz yapısı zaten gelecek zamanın 1. çoğul kişisini belirtmesinin yanında fazladan +ler çokluk eki de alıp iki kez çokluk yapılarak pekiştirilmiştir.

- **Geçmiş Zaman:** Metinde geçmiş zamanın öğrenilen ve görülen olarak iki farklı şekli vardır.

1. Öğrenilen Geçmiş Zaman: İki şekilde yer alır:

-mİş:

Birün-ı nemāz ve derün-ı nemāzda kāfir bolur tēp hükm kıl-mış bu fenniñ muğtedāları (93b-17); *ve bazı ħurrālar revm ve işmām birle vağf kıl-mış bu hālar üzre* (96b-8)

-İp/Up turur:

Anıñ üçün kim ba‘zı mevzi‘lerde bir i‘rāb bir kelimeniñ orın[ı]ğa oltur-up turur (97a-4); *munuñ meñizlik kelimele üzre vağf kılsalar el-vağfu ‘alā sūkūn ħükm birle vağf kıl-ıp turur* (98a-3); *Ğurān içinde kelime-i بیسط köp süreler içinde kēl-ıp turur* (98b-11).

2. Görülen Geçmiş Zaman:

-dİ:

ve bular meñizlik bar kim ay-dım (96b-11); *ve bular meñizlikler kim ay-dım* (97a-10);...; *anıñ üçün kim ħarfı kēltür-diler kim anıñ sin birle qarābet bolğay* (98b-2); *bu üç vechdin sin birle şādnuñ qarābeti bol-dı* (98b-7).

- **Geniş Zaman:** Metinde yalnızca -Ur şekliyle kullanılmıştır:

bu fenniñ ‘ulemâları ve meşâyihları katında *Qur’ânınñ vuķūfları on nev’ êr-ür* (93b-3); *anıñ üçün kim şād u sin bir maħreccin êr-ür* (98b-4); *pişvā vü muķtedā bolğan ħāfizlar kim ledün ‘ilmindin ħaber bér-ürler* (98b-20); *Ammā vaķf-ı küfr ol bol-ur kim nāsiyān vaķf kılsa nemāzı içinde nemāzı fāsıd bol-ur eger qaşd birle vaķf kılsa birün-ı nemāz ve derün-ı nemāzda kāfir bol-ur tēp* (93b-15-16-17); *ṭāni telaffuz kılsa fi’l-cümle şekālet peydā bol-ur* (98b-1); ve *ba‘zı rāviler sūre-i Baķara içindekī ṣıṣṣnı şād birle okı-turlar ve bāķiler sin okı-turlar* (98b-13); bu kelimele içindeki sinlerni şād ka bedel kılıp şād okı-turlar (98b-17); *ammā bilgil kim sin okımaķlıķ aşl tur-ur ve şād okımaķlıķ ıştılāhı tur-ur* (98b-18-19); *ħarf-i şaħiħ sākin bolsa inkār şaħiħ bil-ürler* (98b-15).

êr-mez, bil-mez, bol-maz geniş zamanın olumsuz şekilleridir. Eski Türkçe’den beri kullanılan -mAz olumsuzluk eki Çağatay Türkçesinde -mAs şeklinde yaygınlaşmıştır. Ancak metnimizde Çağataycadaki -mAs şekli kullanılmamıştır:

Qur’ân içinde seksen üç mevzi’ bar kim maħall-i vaķf êr-mez. (93b-20); *Ķayu kim erse kim ol mevzi’lerni bil-mez* (93b-20); *oringā olturup turur eger ol i’rābnı telaffuz kılmasa ol kelimeni telaffuz kılmış bol-maz* (97a-5); *yāħūd elif üzre bu cemi’ vüçüh içinde irsāl-i nefes turur. Nefeska taşarruf kılsa bol-maz* (96b-18).

- **Emir:** Emir eki yalnızca ikinci ve üçüncü şahıslarda vardır. Çağataycada da ikinci tekil şahıs emir eksizdir yahut -ğıl/-gil, -ğın/-gin eklerini alır. Metnimizde ise ikinci tekil şahıs ekinin emir eki olan -ğıl/-gil örnekleri mevcuttur:

Ammā bil-gil be-ķavl-i Şeyħ Ebū Mañşūr Māturīdī rahmetullāhi ‘aleyh Qur’ân içinde seksen üç mevzi’ bar (93b-18); ve *munuñ meñzerlikler Qur’ân içinde telime turur bu ħüküm üzre kıyās kıl-ğıl* (94b-18); *Qur’ân içinde Ķayu mevzi’ka bolsa vaķf kıl-ğıl meger eki mevzi’ içinde vaķf kılma-ğıl* (95a-10); *Ammā bil-gil kim ħarf-i şaħiħ sākin bolsa inkār şaħiħ bilürler* (96b-14); *uşbu kıyās üzre ħaml kıl-ğıl ne mevzu’da kim vāķi’ bolsa* (97a-21); ve *bular üzre vaķf kılsañ med kılma-ğıl* (97b-11); *bil-gil ve āgāħ bol-ğıl kim bu fenniñ ‘ulemâları ve meşâyihları katında Qur’ânınñ vuķūfları on nev’ êrür* (93b-1-2);...

- **Gereklilik:**

Metinde gereklik iki farklı şekilde sağlanmıştır: *-ğu kerek* ve *mak/maklık kerek*.

- *-ğu kerek*: *ol kelime üzre vaķf kılsa bilgil kim kesre birle vaķf kıl-ğu kerek* (96b-18)

Ancak -ğu/-gü kerek yapısına Çağatay Türkçesi’nden önceki dönemlerde rastlanır. Çağatay Türkçesi’nde gereklik -mAk kerek ve -sa kerek yapılarıyla sağlanır.

“-ğu/-gü” “Gelecek ve gereklik ifade eden bu partisip, Orta Asya Edebi Türkçesinin Çağataycadan önceki devrinde kullanılırdı. (11-14.yüzyıllar) Çağataycada daha az kullanılmıştır: *ol perīves heccridin kim yığladım dīvānevār, kimse bar mı, kim aña, körgende, külgü kelmedi “ben, o periye benzeyen sevgilinin ayrılık acısıyla deli gibi ağladım; bunu gördüğünde gülme isteği duymayacak hiç kimse var mı?”; yığlağum kélür, “ağlayacağım gelir”; özün öz sırrıñnı asray almağunı bilür sen, (sen) “kendin kendi sırrını gizleyemeyeceğini bilirsin”* (Eckmann, 2013: 109).

Bodrogligeti ise *A Gramer Of Chagatay* adlı eserinde *-ğu/-gü* ekini isim-fiiller başlığı altında ele alır ve gereklilik veya zorunluluk kipleri ile gelecekteki geçici durumları bildiren bir yapı³ olduğunu söyleyerek “*tevekkül delil Haqq çınuk bilgüğe, inanmak kıyâmat tağı ölgüğe*” örneğini verir. Ancak bu açıklamanın peşine *-ğu/-gü kerek* yapısına dikkat çeker ve *-ğu/-gü* ekinin *kerek* edatıyla birlikte kullanıldığında hüküm vermek anlamındaki bir gereklilik kipi olduğunu belirtir⁴ ve “*muvaḥḥid bu nefsnîñ başın kesgüğe qaḥırnîñ kılıçın bilegü kerek*” ve “*ne kim ol aydı anı kılgü kerek, ta‘atini boyunğa algu kerek*” örneklerini verir (Bodrogligeti, 2001: 259-260). Bodrogligeti’nin verdiği bu örnekler, Harezmi Türkçesi dönemine ait eserlerden alınmıştır. Bu da bize *-ğu/gü kerek* yapısının Çağataycadan önce kullanıldığını göstermektedir.

Necmettin Hacıeminoğlu, *Karahanlı Türkçesi Grameri* adlı eserinde *-ğu/-gü kerek* şeklini gereklilik kipi başlığı altında alır ve örneklerini Kutadgu Biligden verir: “*kiñeş-gü kerek, sen ay-ğu kerek...* (Hacıeminoğlu, 2013: 193-194).

- *-mak kerek/-maklık kerek*: Çağataycada gereklilik *-mak/-maklık* (*-mak* partisibi anlamında değişiklik olmadan *-lık/lik* ekini alabilir) partisibine *kerek* ifadesinin eklenmesiyle sağlanır.

kim hā bolsa mā-ḳabl-i müteḥarrik sükün üzre vaḳf kı-l-mak kerek (96a-18); *Andın soñ hā bolsa ol hā üzre vaḳf kılsa sükün üzre vaḳf kı-l-maklık kerek* (96b-5); *Ammā eger hā bolsa i‘rābı naşb-ı sükün üzre vaḳf kı-l-mak kerek* (96b-9); *Ammā eger hā bolsa mā-ḳablî sākin şaḥîḥ yā aşamm revm birle yā işmām birle vaḳf kı-l-mak kerek* (96b-12); *vaşl ḥāletide kesre ḥareketini ihtiyāṭ kı-l-maklık kerek* (97a-2); *yā-yı izāfetniñ ḥareke meftūḥ bolsa fetḥanı telaffuz kılıp vaḳf kı-l-mak kerek* (97a-8); *ol ḥarfnuñ ḥareketini telaffuz kılıp vaḳf kı-l-maklık kerek* (97a-12); *kelime üzre vaḳf kılsa qaşr ve ihtilāş üzre vaḳf kı-l-maklık kerek* (97b-4);...

Şart: Çağataycada şartın şimdiki zamanı *kök* veya *gövde+sa+iyelik* eklerinden türeyen şahıs ekleri şeklinde sağlanır. Metnimizde de ikinci tekil, üçüncü tekil ve üçüncü çoğul şahıs şimdiki zaman şart ekleri bulunmaktadır:

Ammā vaḳf-ı ḥasen ol turur kim kelime üzre vaḳf kı-l-saḥ andın soñra ibtidā kılgan kelāmuñ mā-ḳablîğa min vech ta‘alluḳ bol-sa min vech bolmasa veli efşah vaḳf kılmak érür. Kelime üzre vaḳf kı-l-saḥ andın soñra ibtidā kılgan kelāmuñ mā-ḳablîğa fi‘l-cümle ta‘alluḳ bol-sa. Eger qaşd birle vaḳf kı-l-sa birün-ı nemāz ve derün-ı nemāzda kāfir bolur tēp hükm kılmış bu fenniñ muḳtedāları. (93b-10-11-13-16);...; vaḳfū‘l-izāfe ol bolur kim izāfet yāsını kelimeniñ āḥirindin ḥazf kılmış bol-salar ol kelime üzre vaḳf kı-l-sa bilgil kim kesre birle vaḳf kılgü kerek (96b-17); *tēg kim aydım imāmlar ve naḥviler ve munuñ meñizlik kelimele üzre vaḳf kı-l-salar el-vaḳfū ‘alā sükün hükm birle vaḳf kılıp turur* (98a-3); *Eger taḥsîn ve ṭaleb-i fāide birle özleriñe meşgül bolma-salar* (99a-3);...

Metnimizde “*hemzeniñ ḥareketini ayt-u tayanġu naḫar tēg kim* (98a-12) ve *ol ḥarfnuñ ḥareketini ayt-u vaḳf kılmaklık kerek* (98a-16)” cümlelerinde geçen *ayt-u* kelimesindeki *-u* zarf-fiil ekine Çağatay Türkçesi’nde pek rastlanmaz. Bu ek hakkında Eckmann şunu söyler:

“*Konsanantla biten kök ve gövdelere -a/-e, vokalle biten fiil kök ve gövdeleri ise -y şeklini alır; al-a “alarak”, kör-e “görerek”, de-y “diyerek”, oġu-y “okuyarak”; Şiirde vezin gereġi bazen -yu/-yü arkaik şekilleri de bulunur: yıġla-yu “aġlayarak”, iste-yü “isteyerek” (gerindiumun konsanantla biten fiil kök ve gövdelerinden sonra getirilen -u/-ü şekillerine rastlanmaz).*” (Eckmann, 2013: 113-114)

³ “*Verbal nouns in -ğu/-gü express actions with modal (necessitative or imperative) and temporal (immediate future) characteristics.*”

⁴ “*the necessitative aspect in predication can be emphasized by the particle kerek.*”

-u zarf-fiil eki Orhun ve Uygur döneminde kullanılan Çağataycada ise Eski Türkçenin arkaik bir özelliği olarak bulunan eklerden biridir. Nitekim Eski Türkçenin izlerini taşıyan bu tarz kelime ve ekler Çağataycada varlığını korumaktadır (Erdem Uçar, 2011).

Nitekim Nevâî'nin Fevayidü'l-Kiber adlı divanında yer alan 534. Gazelde “r” harfi mücerred kafiye, “-u” zarf-fiili de redif olarak kullanılmıştır:

İy şabâ âvâre köñlüm isteyü her yan bar-u
Vādî vü tağ beyābānlarını bir bir ahtar-u

Tapa kör anı çu tapsaη her kayan ‘azîm ise
Başığa ivrül kıyun dik dağı aldap kaytar-u

Sa y itip kiltür miniη sarı vü ger hōd kilmese
Allıda bî-dillikimniη dāstānın ōtker-ü

Aytqıl kim sin hōd ittiη cān dağı çıqmaqdadur
Başıma yitkür ü ger hōd kilmes olsa yalbar-u

Ala kil ve'r bolsa mecnūn şîve vü bî-ihtiyār
Koymayın öz ihtiyārığa bu sarı başkar-u

Kiltürüp çāk iyleben köksüm anı ornığa sal
Mini bî-dillik belā vü miñnetdin kutkar-u

Uşbu yañlığ istegil dāyim Nevāyî köñlini
Kim ger andın yitmese Hāqdın saña yitkey karu (Kaya,1996: 492-493)

Aynı zamanda Lutfi Divanında 43. gazel 379. beyitte *ilt-i* örneği bulunmaktadır. Burada fiile zarf-fiilin *-i* olarak eklenmesi aykırı bir durumdur. Ancak sonuç olarak fiil+ulaç ekidir:

Suv ilt-i barsa min közi giryānğa baqmağay
Kün çaştgāhta közi kim mest-i h'āb irür (Karaağaç,1997: 41)

Turkish Studies

Metin

[93b]

Bismillâhirrahmanirrahîm

Kitâbu'l-Vuķûf

(1) Bilgil ve āgâh (2) bolğıl kim bu fenniñ ' ulemâları ve meşâyıhları katında Qur'ân (3) niñ vuķûfları on nev' erür. Evvel vaķf-ı tām ve's-şānî (4) vaķf-ı ḥasen ve's-şāliş vaķf-ı kāfî ve'r-rābi' vaķf-ı müsteḥâb (5) ve'l-ḥāmîş vaķf-ı iṣāret ve's-sādîş vaķf-ı ceyyid ve's-sābi' (6) vaķf-ı ıztırâr ve's-şāmin vaķf-ı ḳubḥ ve't-tāsi' vaķf-ı (7) muḥâl ve'l-'āşir vaķf-ı küfr. Ammâ vaķf-ı tām ol bolur kim (8) kelime üzre vaķf kılsa andın soñra ibtidâ kılgan kelāmuñ (9) mā-ḳablîğa ta'alluḳ bolmasa. Ammâ vaķf-ı ḥasen ol turur kim (10) kelime üzre vaķf kılsañ andın soñra ibtidâ kılgan kelāmuñ (11) mā-ḳablîğa min vech ta'alluḳ bolsa min vech bolmasa velî efsaḥ vaķf (12) kıлмақ erür. Amma vaķf-ı kāfî ol turur kim kelime üzre (13) vaķf kılsañ andın soñra ibtidâ kılgan kelāmuñ (14) mā-ḳablîğa fi'l-cümle ta'alluḳ bolsa. Bâķî ma'lüm bolğay inşallāhu'l- (15) ' azîz. Ammâ vaķf-ı küfr ol bolur kim nāsiyân vaķf kılsa nemâzı (16) içinde nemâzı fāsîd bolur eger ḳaşd birle vaķf kılsa birün-ı (17) nemâz ve derün-ı nemâzda kāfir bolur tēp hükm kılmış bu fenniñ (18) muḳtedâları. Vallāhu a'lem. Ammâ bilgil be-ḳavl-i Şeyḫ Ebū Mañşür (19) Mâturîdî raḥmetullāhi 'aleyh Qur'ân içinde seksen üç mevzi' bar (20) kim maḥall-i vaķf ermez. Ḳayu kim erse kim ol mevzi' lerni bilmez [94a] (1) bolsa aña kerekmez kim imâmetlık kılsa cemî' ulemâ-yı İslâm katıda. (2) Vallāhu a'lem. El-evvelu fî sûretü'l-Fâtiḥa⁵ eger vaķf kılsa الدِّينِصِرَاطُ (3) üzre ba' dehu ibtidâ kılsa تَبْ يَكْفُرُ. Ve sûre-yi (4) Baḳara⁶ içinde eger vaķf kılsa مَا عَلَى مَلِكٍ سُلَيْمَانَ وَمَا تَبْ يَكْفُرُ (5) ibtidâ kılsa سُلَيْمَانَ تَبْ يَكْفُرُ. Eger vaķf kılsa (6) üzre ba' dehu ibtidâ kılsa أَوْ نَصَارَتُنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا (7) tēb yekfur. Ve sûre-yi Âli 'İmrân⁸ içinde eger vaķf (8) kılsa قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا (9) üzre ba' dehu ibtidâ kılsa إِنْ اللَّهُ فَفَيْرٍ تَبْ يَكْفُرُ. Eger vaķf kılsa (10) üzre ba' dehu (10) ibtidâ kılsa هَذَا بَاطِلٌ يَكْفُرُ. Eger vaķf kılsa (11)¹⁰ مَانَ يَكْفُرُ. Eger vaķf kılsa (12) الْكُفْرَ يَكْفُرُ. Eger vaķf kılsa (13) تَعْلَمُوا مَا اللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا (14) yekfur. Ve sûretü'n-Nisâ içinde¹² eger vaķf kılsa أَنْ يَكُونَ (15) üzre ba' dehu ibtidâ kılsa لَهُ وَلَدٌ يَكْفُرُ. Ve sûretü'l-Mâyide içinde¹³ (16) eger vaķf kılsa وَالنَّصَارَى وَالْيَهُودَ وَقَالَتْ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى (17) ibtidâ kılsa اللَّهُ يَكْفُرُ. Eger vaķf kılsa (18) قَالُوا لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا (19) üzre ba' dehu ibtidâ kılsa إِنْ اللَّهُ تَالِثٌ ثَلَاثَةٌ يَكْفُرُ. Eger vaķf kılsa (21) أَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ (20) üzre ba' dehu ibtidâ kılsa بِذِ اللَّهِ مَغْلُوبَةٌ يَكْفُرُ. Eger vaķf kılsa (21) أَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ (21) üzre ba' dehu ibtidâ kılsa أَمِّي الْهَيْبِ مِنْ دُونِ اللَّهِ (1) yekfur. Sûre-yi En'âm içinde¹⁷ eger vaķf kılsa قُلْ تَعَالَوْا فَلَئِنَّمَا نَعْبُدُ (2) üzre ba' dehu ibtidâ kılsa مَا حَرَّمَ رَبِّي عَلَيْكُمْ أَلَّا (3) yekfur. Ve sûretü't-Tevbe içinde¹⁹ eger vaķf kılsa (4) üzre ba' dehu ibtidâ kılsa إِنْ اللَّهُ يَكْفُرُ. Eger vaķf kılsa²⁰ وَوَعَدَ

⁵"Kendilerine nimet verdiklerinin yolu" Fâtiha/7

⁶"Onlar Süleyman (a.s.)'ın mülkü üzerine şeytanların tilavet ettiği (okuduğu) şeylere tâbî oldular (uydular). Süleyman (a.s.) inkâr etmedi" Bakara/102

⁷"Yahudi ve Hristiyanlardan başkası Cennet'e girmeyecek" dediler." Bakara/11

⁸"Allah; "Şüphesiz, Allah fakirdir, biz zenginiz" diyenlerin sözünü elbette duydu." Âli İmrân/181

⁹"Ey Rabbimiz! Sen bunları bâtil olarak (boşuna) yaratmadın." Âli İmrân/191

¹⁰"Öyle ise hanif olarak Hz. İbrâhîm'in dînine tâbî olun. Ve o, müşriklerden olmadı." Âli İmrân/95

¹¹"Oysa ki Allah, herşeyi bilir, siz ise bilmezsiniz. Hz. İbrâhîm, Yahudi olmadı." Âli İmrân/67

¹²"O'nu, "çocuk sahibi olmaktan" tenzih edin." Nisâ/171.

¹³"Ve Yahudiler ve Hristiyanlar; Biz Allah'ın oğullarıydı dediler." Mâide/18.

¹⁴"Andolsun ki, "Allah için, üçüncüsüdür (üç ilâh'tan biridir)." diyenler kâfir olmuşlardır." Mâide/73.

¹⁵"Yahudiler: "Allah'ın eli bağlıdır (Allah cimridir)" dediler." Mâide/64.

¹⁶"Sen mi insanlara; "Beni ve annemi, Allâh'tan başka iki ilâh edinim." diye söyledin?" Mâide/116.

¹⁷"O, gökleri ve yeri örnekleri yokken yaratandır. O'nun bir eşi olmadığı hâlde, nasıl bir çocuğu olabilir?" En'âm/101.

¹⁸"De ki: "Gelin, Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım; O'na bir şeyi ortak koşmayın." En'âm/151.

¹⁹"Hristiyanlar, "İsa Mesih, Allah'ın oğludur" dediler." Tevbe/30.

²⁰"Allah'a ve Resûlüne yalan söyleyenler ise (mazeret bile belirtmeden) oturup kaldılar" Tevbe/30.

Turkish Studies

Bakara suresi içinde “Onlar Süleyman (a.s)’ın mülkü üzerine şeytanların tilavet ettiği (okuduğu) şeylere tâbî oldular (uydular)” dedikten sonra “Süleyman (a.s), inkâr etti” diye başlanırsa küfre girilir.⁶⁸ Yine Bakara suresinde “dediler ki: Yahudi ve Hıristiyanlardan başkası Cennet’e girmeyecek Bakara/11” ayetinde “dediler ki” dedikten sonra durulup peşinden “Yahudi ve Hıristiyanlardan başkası Cennet’e girmeyecek” diye başlanırsa küfre girilir.

Âli İmrân suresinde “Allah “Şüphesiz, Allah fakirdir, biz zenginiz” diyenlerin sözünü elbette duydu” ayetinde “Allah sözlerini duydu” dedikten sonra durulup peşinden “Şüphesiz, Allah fakirdir, biz zenginiz” diye başlanırsa küfre girilir. Yine bu surede geçen “Ey Rabbimiz! Sen bunları bâtil olarak (boşuna) yaratmadın” âyetinde “Ey Rabbimiz!” dedikten sonra durulup peşinden “Sen bunları bâtil olarak (boşuna) yarattın” diye başlanırsa küfre girilir.⁶⁹ Âli İmrân suresinde geçen “Öyle ise hanif olarak Hz. İbrâhim'in dînine tâbî olun. Ve o, müşriklerden olmadı” âyetinde “Öyle ise hanif olarak Hz. İbrâhim'in dînine tâbî olun” dedikten sonra durulup peşinden “Ve o, müşriklerden oldu” diye devam edilirse küfre girilir.⁷⁰ Âli İmrân suresinde “Oysa ki Allah, herşeyi bilir, siz ise bilmezsiniz. Hz. İbrâhîm, Yahudi olmadı” âyetinde “Oysa ki Allah, herşeyi bilir, siz ise bilmezsiniz” dedikten sonra durulup peşinden “Hz. İbrâhîm, Yahudi oldu” diye başlanırsa küfre girilir.⁷¹

Nisâ suresinde “O’nu, çocuk sahibi olmaktan tenzih edin Nisâ/171” âyetinde “O’nu, tenzih edin, olmasından ...” dedikten sonra durulup peşinden “onun çocuğu” diye başlanırsa küfre girilir.

Mâide suresinde “ve Yahudiler ve Hristiyanlar; Biz Allah’ın oğullarıydı dediler âyetinde “ve Yahudiler ve Hristiyanlar dediler ki:” dedikten sonra durulup peşinden “Biz Allah’ın oğullarıydı” okunursa küfre girilir. Mâide suresinde “Andolsun ki, “Allah için, üçüncüsüdür (üç ilâh’tan biridir).” diyenler kâfir olmuşlardır. Mâide/73” âyetinde “Andolsun ki şunu diyenler kâfir olmuşlardır:” dedikten sonra durulup peşinden “Allah için, üçüncüsüdür (üç ilâh’tan biridir)” okunursa küfre girilir. Mâide suresinde “Yahudiler: “Allah’ın eli bağlıdır (Allah cimridir)” dediler Mâide/64” âyetinde “Yahudiler dediler ki:” dedikten sonra durulup peşinden “Allah’ın eli bağlıdır (Allah cimridir)” okunursa küfre girilir. Yine Mâide suresinde “Sen mi insanlara; "Beni ve annemi, Allâh'tan başka iki ilâh edinin." diye söyledin? Mâide/116” âyetinde “Sen mi insanlara şunu söyledin?” dedikten sonra durulup peşinden "Beni ve annemi, Allâh'tan başka iki ilâh edinin" okunursa küfre girilir.

En’âm suresinde “O, gökleri ve yeri örnekleri yokken yaratandır. O’nun bir eşi olmadığı hâlde, nasıl bir çocuğu olabilir?” En’âm/101 âyetinde “O, gökleri ve yeri örnekleri yokken yaratandır. O’nun bir eşi olmadığı hâlde, nasıl ...” dedikten sonra durulup peşinden “bir çocuğu olur” diye başlanırsa küfre girilir. Yine En’âm suresinde “De ki: “Gelin, Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım; O’na bir şeyi ortak koşmayın En’âm/151” âyetinde “De ki: “Gelin, Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım; sakın yapmayın ...” dedikten sonra durulup “O’na bir şeyi ortak koşun” diye başlanırsa küfre girilir.

Tevbe suresinde “Hıristiyanlar, “İsa Mesih, Allah’ın oğludur” dediler Tevbe/30” âyetinde “Hıristiyanlar dediler ki:” dedikten sonra durulup peşinden “İsa Mesih, Allah’ın oğludur” diye

⁶⁸ Arap Cümle yapısına göre وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ cümlesinde وَمَا olumsuzluk ekidir. كَفَرَ سُلَيْمَانُ cümlesi “Süleyman inkâr etti” anlamına gelir. Bu ek كَفَرَ سُلَيْمَانُ cümlesinin başına gelince de “Süleyman inkâr etmedi” anlamı çıkar. Dolayısıyla kişi وَمَا dedikten sonra durulup peşinden وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ derse cümlemin anlamını tam tersine çevirir.

⁶⁹ Üstteki dipnotta anlatılan Arap cümle yapısıyla ilgili husus burada da geçerlidir. Zira مَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ cümlesinde مَا olumsuzluk eki olup peşinden gelen هَذَا بَاطِلًا “bunları boşuna yarattın” cümlesini olumsuz yaparak “Rabbimiz bunları boşuna yaratmadın” anlamını verir. Dolayısıyla مَا ekinden sonra durmak, ayetin anlamını bozacağı için yanlıştır.

⁷⁰ Burada da 71 ve 72 numaralı dipnotlarda belirtilen Arap cümle yapısına göre olumsuzluk ekinde durulup olumlu cümleden devam edilmesi hususu vardır.

⁷¹ Burada da 71 ve 72 numaralı dipnotlarda belirtilen Arap cümle yapısına göre olumsuzluk ekinde durulup olumlu cümleden devam edilmesi hususu vardır.

Turkish Studies

başlanırsa küfre girilir. Yine Tevbe suresinde “Allah’a ve Resûlüne yalan söyleyenler ise (mazeret bile belirtmeden) oturup kaldılar” âyetinde “şu kimseler oturup kaldılar:” dedikten sonra durulup peşinden “Allah’a ve Resûlü yalan söylediler” diye başlanırsa küfre girilir.

Yûnus suresinde “Muhakkak ki Allah’ın evliyasına (dostlarına), korku yoktur Yûnus/62” âyetinde “Muhakkak ki Allah’ın evliyasına (dostlarına) yoktur ...” dedikten sonra durulup peşinden “onlara korku vardır” diye başlanırsa küfre girilir.⁷²

[Zuhruf] suresinde “Ey kullarım! Size korku yoktur Zuhrûf/68” âyetinde “Ey kullarım! Yoktur ...” dedikten sonra durulup peşinden “size korku” diye başlanırsa küfre girilir.⁷³

Hûd suresi “Ben size Allah’ın hazineleri yanımdadır demiyorum” âyetinde “hayır/değil” dedikten sonra durulup peşinden “ben size Allah’ın hazineleri yanımdadır, diyorum” diye başlanırsa küfre girilir.⁷⁴Hûd suresinde “Ben gaybı da bilmiyorum Hûd/3” âyetinde “hayır/değil” dedikten sonra peşinden “Ben gaybı biliyorum” diye başlanırsa küfre girilir. Yine Hûd suresinde “Melek olduğumu söylemiyorum Hûd/31” âyetinde “hayır/değil” dedikten sonra peşinden “Melek olduğumu söylüyorum” diye başlanırsa küfre girilir.

Yûsuf suresinde “Doğrusu babamız açık bir yanlgı içindedir. Yûsuf’u öldürün! Yûsuf/8-9” âyetlerinde “Doğrusu babamız açık bir yanlgı içindedir” dedikten sonra durulup peşinden “Yûsuf’u öldürün!” denirse namaz bozulur. Ra’d suresi içinde “Kendilerine bile fayda ve zararı olmayan dostlar mı edindiniz? “Gören ve görmeyen bir olur mu? Ra’d/16” âyetinde “Kendilerine bile fayda ve zararı olmayan dostlar mı edindiniz? Hiç olur mu...” dedikten sonra durup peşinden “Gören ve görmeyen bir” diye başlanırsa küfre girilir. Yine Ra’d suresinde “Ya da karanlıklarla aydınlık bir olur mu? Ra’d/16” âyetinde “Ya da hiç olur mu ...” dedikten sonra durulup peşinden “karanlıklarla aydınlık bir” diye başlanırsa küfre girilir. Bunun benzerleri Kur’ânda çoktur. Buna kıyaslayarak hüküm ver. En doğrusunu elbette Allâh bilir.

İbrahim suresinde “Peygamberleri dedi ki: Allâh’ta şüpheniz mi var? İbrâhîm/22” âyetinde “Peygamberleri dedi ki: Allâh’tan var mı?” dedikten sonra durup peşinden “şüphe” diye başlanırsa küfre girilir. İbrahim suresinde “Siz de benim yardımcım değilsiniz. Gerçekten ben, sizin beni ortak koşmanızı daha önce de inkâr ettim İbrâhîm/22” âyetinde “Siz de benim yardımcım değilsiniz. Gerçekten ben, sizin beni ortak koşmanızı daha önce de ...” dedikten sonra durup peşinden “inkâr ettim” diye başlanırsa küfre girilir.

Hicr suresinde “Dediler ki: “Ey kendisine Zikir (Kur’an) indirilen kimse! Sen mutlaka delisin! Hicr/6” âyetinde “Dediler ki: “Ey kendisine Zikir (Kur’an) indirilen kimse!” dedikten sonra durup peşinden “Sen mutlaka delisin!” diye başlanırsa küfre girilir.

Nahl suresinde “Allah, şöyle dedi: “İki ilâh edinmeyin” Nahl/51” âyetinden sonra “Allah, şöyle dedi: edinmeyin ...” dedikten sonra durup peşinden “iki ilah” diye başlanırsa küfre girilir. Yine Nahl suresinde “Muhakkak ki Allah, dalâlette bıraktığı kimseyi hidayete erdirmez Nahl/16” âyetinde “Muhakkak ki Allah, yapmaz ...” dedikten sonra durup peşinden “Allah, dalâlette bıraktığı kimseyi hidayete erdirmeyi” diye başlanırsa küfre girilir.

⁷² Burada da 71 ve 72 numaralı dipnotlarda belirtilen Arap cümle yapısına göre olumsuzluk ekinde durulup olumlu cümleden devam edilmesi hususu vardır.

⁷³ Burada da 71 ve 72 numaralı dipnotlarda belirtilen Arap cümle yapısına göre olumsuzluk ekinde durulup olumlu cümleden devam edilmesi hususu vardır.

⁷⁴ Burada da 71 ve 72 numaralı dipnotlarda belirtilen Arap cümle yapısına göre olumsuzluk ekinde durulup olumlu cümleden devam edilmesi hususu vardır.

İsrâ suresinde “Rabbiniz, oğulları size mi seçti ve meleklerden kadınlar (kızlar) mı edindi? İsrâ/40” âyetinde “Rabbiniz, oğulları size mi seçti?” dedikten sonra durup peşinden “ve meleklerden kadınlar (kızlar) edindi?” diye başlanırsa küfre girilir.

Kehf suresinde “... ve “Allah, bir çocuk edindi” diyenleri de uyarmak için ... Kehf/4” âyetinde “... ve “Allah, şöyle diyenleri uyarmak için” dedikten sonra durup peşinden “Allah, bir çocuk edindi” diye başlanırsa küfre girilir. Kur’ânda hayır/حَيْر kelimesi nerede geçerse orada durmak gerekir. Sadece iki yerde durma: Birisi Müddessir suresinde “Hayır hayır (öğüt almazlar) Aya and olsun ki Müddessir/32” âyeti diğeri de Kıyâme suresindeki “Hayır, sığınacak yer yoktur Kıyâme/11” âyetidir. Bu iki yerde duran küfre girer.

Enbiyâ suresinde “Benden başka ilâh yoktur.” Öyleyse bana kul olun! Enbiyâ/11” âyetinde “Benden başka ilâh yoktur.” Öyleyse ...” dedikten sonra durup “Bana kul olun!” diye başlanırsa küfre girilir.

Nûr suresinde “Doğuda ve batıda bulunmayan mübarek bir ağacın yağından yakılır Nûr/35” âyetinde “... bulunmayan mübarek bir ağacın yağından yakılır” dedikten sonra durup peşinden “Doğu” diye başlanırsa küfre girilir.

Furkân suresinde “Rahmân’a secdeye kapanın” denildiğinde “Rahmân da nedir?” derler Furkân/60” âyetinde “Rahmân’a secdeye kapanın” denildiğinde şöyle derler:” dedikten sonra durup peşinden “Rahmân da nedir?” diye başlanırsa küfre girilir.

Şuarâ suresinde “Firavun, “Âlemlerin Rabbi de nedir?” dedi Şuarâ/23” âyetinde “Firavun, şöyle dedi:” dedikten sonra durup peşinden “Âlemlerin Rabbi de nedir?” diye başlanırsa küfre girilir.

Kasas suresinde “Ey Hâmân! Benim için bir ateş yakıp tuğla pişir de bana bir kule yap! Belki Mûsâ’nın ilâhına çıkar bakarım Kasas/38” âyetinde “Ey Hâmân! Benim için bir ateş yakıp tuğla pişir de ...” dedikten sonra durup peşinden “Bana bir kule yap! Belki Mûsâ’nın ilâhına çıkar bakarım Kasas/38” diye başlanırsa küfre girilir.

Yâsîn suresinde “Mezarlarımızdan bizi kim ba’s etti (kaldırdı)? Bu, Rahmân’ın vaadettiği şeydir” dediler” âyetinde “Mezarlarımızdan bizi kim ba’s etti (kaldırdı)? Bu,” dedikten sonra durup “Rahmân bir şey vaad etmedi” diye başlanırsa küfre girilir.

Saffât suresinde “İyi bilin ki onlar kendi uydurmaları olarak, “Allah çocuk sahibi oldu” diyorlar Saffât/151-152” âyetlerinde “İyi bilin ki onlar kendi uydurmaları olarak şöyle diyorlar:” dedikten sonra durup peşinden “Allah çocuk sahibi oldu” diye başlanırsa küfre girilir.

Sad suresinde “Kâfirler, kendilerine içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaşılar ve şöyle dediler: “Bu, yalancı bir sihirbazdır Sad/4” âyetinde “Kâfirler, kendilerine içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaşılar ve şöyle dediler:” dedikten sonra durup peşinden “Bu, yalancı bir sihirbazdır” diye başlanırsa küfre girilir.

Zümer suresinde “Sonra (Allah) kendinden bir ni’met lütfettiği zaman daha önce ona dua ettiğini (yalvardığını) unuttur. O’nun (Allah’ın) yolundan saptırmak için Allah’a eşler kılar Zümer/8” âyetinde “Sonra (Allah) kendinden bir ni’met lütfettiği zaman daha önce ona dua ettiğini (yalvardığını) unuttur. O’nun (Allah’ın) yolundan saptırmak için Allah’a kılar...” dedikten sonra durup peşinden “eşler/benzerler” diye başlanırsa küfre girilir. Yine Zümer suresinde “De ki: "(Hiç) bilenle bilmeyen bir olur mu? Zümer/9” âyetinde “De ki hiç olur mu ...” dedikten sonra durup peşinden "bilenle bilmeyen bir” diye başlanırsa küfre girilir.

Mü’min suresinde “Firavuna ve Haman’a ve Karun’a (gönderdik). Fakat onlar: "Yalanlayan bir büyücüdür." dediler Mü’min/24” âyetinde “Firavuna ve Haman’a ve Karun’a (gönderdik). Fakat

Turkish Studies

onlar şöyle dediler:” dedikten sonra durup peşinden “Yalanlayan bir büyücü” diye başlanırsa küfre girilir. Mü'min suresinde “Ve firavun dedi ki: "Bırakın beni, Musa'yı öldüreyim ve o, Rabbine dua etsin Mü'min/26” âyetinde “Ve firavun dedi ki:” dedikten sonra durup peşinden “Bırakın beni, Musa'yı öldüreyim ve o, Rabbine dua etsin” diye başlanırsa küfre girilir. Mü'min suresinde “Ey Hâmân! Bana yüksek bir kule yap” âyetinde “Ey Hâmân” dedikten sonra durup peşinden “Bana yüksek bir kule yap” diye başlanırsa küfre girilir. Yine Mü'min suresinde “Siz ise beni ateşe çağırıyorsunuz. Siz beni, Allah'ı inkâra ve hakkında ilmim olmayan bir şeyi O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz Mü'min/41-42” âyetlerinde “Siz ise beni ateşe çağırıyorsunuz. Siz beni şuna çağırıyorsunuz:” dedikten sonra durup peşinden “Allah'ı inkâra ve hakkında ilmim olmayan bir şeyi, O'na ortak koşmaya” diye başlanırsa küfre girilir.

Fussilet suresinde “Lâkin, yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz Fussilet/22” âyetinde ““Lâkin sanıyordunuz ki” dedikten sonra durup peşinden “Yaptıklarınızın çoğunu Allah bilmez” diye başlanırsa küfre girilir.

Tûr suresinde “Orada, (içilince) boş söz söyletmeyen, günah işletmeyen dolu bir kadehi elden ele dolaştırırlar Tûr/23” âyetinde “Orada, dolu bir kadehi elden ele dolaştırırlar. O kadehte yoktur ...” dedikten sonra durup peşinden “içinde boş sözler” diye başlanırsa küfre girilir.

Vâkıa suresinde “Ve karardıkça kararan bir dumanın gölgesindeler. Orası serin değildir Vâkıa/43-44” âyetlerinde “Ve karardıkça kararan bir dumanın gölgesindeler. Orası değildir ...” dedikten sonra durup peşinden “serin” diye başlanırsa küfre girilir.

Haşr suresinde “(Münafıkların size vaadleri), şeytanın (vaadlerinin) durumu gibidir. İnsana: “İnkâr et (kâfir ol).” demişti Haşr/16” âyetinde “(Münafıkların size vaadleri), şeytanın (vaadlerinin) durumu gibidir. İnsana şöyle demişti:” dedikten sonra durup peşinden “İnkâr et (kâfir ol).” diye başlanırsa küfre girilir.

Cuma suresinde “Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın. Allah'ı çok zikredin Cum'a/10” âyetinde “Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın. Zikredin ...” dedikten sonra “Allâh'ı çok” diye başlanırsa küfre girilir.

Nûr suresinde “Şüphesiz inkâr edenler Zikr'i (Kur'an'ı) duydukları zaman neredeyse seni gözleriyle devirecekler. (Senin için,) “Hiç şüphe yok o bir delidir” diyorlar Kalem/51” âyetinde “Şüphesiz inkâr edenler Zikr'i (Kur'an'ı) duydukları zaman neredeyse seni gözleriyle devirecekler. (Senin için) şöyle derler:” dedikten sonra durup peşinden “Hiç şüphe yok o bir delidir” diye başlanırsa küfre girilir.

Nâziat suresinde “Hemen (adamlarını) topladı ve onlara şöyle seslendi: “Ben, sizin en yüce Rabbinizim!” Nâziat/23-24” âyetlerinde “Hemen (adamlarını) topladı ve onlara şöyle seslendi:” dedikten sonra durup peşinden “Ben, sizin en yüce Rabbinizim!” diye başlanırsa küfre girilir.

Duhâ suresinde “Ve zifiri karanlık çöktüğü zaman geceye (andolsun) ki Rabbin seni terketmedi ve darılmadı Duhâ/2-3” âyetlerinde “Ve zifiri karanlık çöktüğü zaman geceye (andolsun) ki yapmadı ...” dedikten sonra durup peşinden “Rabbin seni terketti ve darıldı” diye başlanırsa küfre girilir.⁷⁵

Kâfirûn suresinde “Ey kâfirler, Ben sizin tapıtığınız (kul olduğunuz) şeylere tapmam (kul olmam) Kâfirun/2” âyetinde “Ey kâfirler, ben yapmam ...” dedikten sonra durup peşinden “Ben sizin

⁷⁵ Burada da 71 ve 72 numaralı dipnotlarda belirtilen Arap cümle yapısına göre olumsuzluk ekinde durulup olumlu cümleden devam edilmesi hususu vardır.

taptığımız (kul olduğunuz) şeylere taparım” diye başlanırsa küfre girilir.⁷⁶ Yine Kafirîn suresinde “Ve ben de sizin taptığınız şeylere (kul olacak) tapacak değilim. Kâfirun/4” âyetinde “Ve hayır yapmam ...” dedikten sonra durup peşinden “ben de sizin taptığınız şeylere taparım” diye başlanırsa küfre girilir.

İhlâs suresinde “Hiçbir şey O’na denk ve benzer değildir İhlâs/4” âyetinde “Hiçbir şey O’na değildir ...” dedikten sonra durup peşinden “denk ve benzer” diye başlanırsa küfre girilir. Elbette herşeyin doğrusunu Allâh bilir.

Rahmân ve Rahîm olan Allâh’ın adıyla

Vakıfların/Durakların Nasıl Olacağı Hakkındaki Bölüm

Ebul-Hasen -Allâh ona rahmet eylesin- şöyle demiştir: 7 türlü vakf/durak vardır. Bunların birincisi vakf-ı teneffüs, ikincisi vakf-ı izâfî, üçüncüsü vakf-ı asam, dördüncüsü vakf-ı irsâl, beşincisi vakf-ı kasr, altıncısı vakf-ı medd ve ’l-işbâ ve yedincisi vakf-ı hemzedir. Vakf-ı teneffüs şudur: “he” harfinden önceki harfharekeli olduğunda “he” harfi harekesiz ve sâkin olarak okunarak durulur. إَلَّا الْقَارِعَةَ بِالْبَصْرِ وَالصَّلَاةَ وَأَتُوا الزَّكَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ Örneklelerinde olduğu gibi. Eğer عَجْرًا مَالًا مَالًا مَالًا Örneklelerinde olduğu gibi dişilik belirten ve okunurken “te” durulurken de “he” sesi veren harf olursa onun da hükmü aynıdır. Fakat eğer رِبِكُمْ فَاعْبُدُوهُ örneklelerinde olduğu gibi “he” harfinden önceki harf ecvef denilen elif, vav veya ye harflerinden biri olursa “he” harfinin üzerinde harekesiz ve sâkin olarak durmak gerekir. Fakat Kur’ân’ı iyi okuyan bazı okuyucular bu “he” harfleri üzerinde sükûndan ayırt edilemeyecek derecede olan belirsiz hareke yaparak durmuşlardır. Diğerleri de bu söylediğim gibidir.

İkincisi olan vakf-ı izâfe ise şudur: İzâfet “yâ”sı kelimenin sonundan eksiltilmiş ise o kelime üzerinde durulduğunda esre/-i ile durmak gerekir. Böylece eksiltilmiş olan “ye” harfine işaret edilmiş olur. Şu örneklerde olduğu gibi: كَيْفَ كَانَ نَذِيرٌ أَلِهَ ادْعُوا فَكَيْفَ كَانَ نَذِيرٌ Bu söylediğim hususa benzer olanları da böyle uygula. Fakat şunu bil ki ister dur ister okuyarak geç, esre/-i sesini ihtiyat amacıyla söylemek lazımdır. Çünkü bazı yerlerde bir kural gereği bazı kelimeler söylenmez. فَاتَّقُوا اللَّهَ يَنْتَقُونَ örneğinde olduğu gibi. Kur’ân’da bu söylediğimize benzer birçok örnek vardır. Doğrusunu elbette Allâh bilir. Fakat izâfet “yâ”sının harekesi fetha/-e olursa durulduğunda çaresiz olarak bu hareke telaffuz edilmelidir. Şu örneklerde bu husus vardır: فَمَنْ تَبِعَ هَدَايَ وَ احسن مثنوى و اباى او عصاى; فَمَنْ تَبِعَ هَدَايَ

Üçüncüsü vakf-ı asamdır. Vakf-ı asam kelimenin son harfi şeddeli olduğunda o harfin harekesini telaffuz edip durmak gerekir. Şu örneklerde bu husus vardır: وَ الْمَعْرَىٰ; اَيْنَ الْمَفْرَىٰ; اِنَّ الْحَقَّ Bu söylediğim hususa benzer olanları da böyle uygula.

Dördüncüsü vakf-ı irsâldir. Vakf-ı irsâl; tenvin, illetli harf veya elif harfi üzerinde durulduğunda nefesten tasarruf edilmez. Şu örneklerde bu husus vardır: وَمَا كَانُوا; وَاطْمَانُوا بِهَا عَلِيمًا حَكِيمًا; وَابْتَعَا الرَّسُولَا; وَ يَرْضَىٰ لِيُؤْمِنُوا; اَجَلٌ مَسْمَىٰ; بِاللهِ الظنوننا; مثل الرّيا Bu söylediğim gibi olanlara da her nerede görürsen aynısını uygula.

Beşincisi vakf-ı kasr ve ve’l-ihtilâstır. Vakf-ı kasr şudur: üzerinde durulan kelimenin son harfinden önceki harfi kelimenin sonunu esre ile (i diye) okutan harf veya şeddeli olan bir harf ise kelimelerde kasr/kısaltma yaparak durmak gerekir. Şu örneklerde bu husus vardır: كَفُّوا احَدَ; اللهُ الصمد; ذى الطول; منع منا الكيل; مثل الريا; هو الابتز; اذا حسد; من مد; فارغب; فاحذر; وامر; ادهى; وانشق القمر

⁷⁶ Burada da 71 ve 72 numaralı dipnotlarda belirtilen Arap cümle yapısına göre olumsuzluk ekinde durulup olumlu cümleden devam edilmesi hususu vardır.

Bu söylediğim فلهنّ ثلاثاً م ترك; لا نفضوا من حولك; الا قليلا منهم; والله يريد ان يتوب عليكم; واقترب; مطلع الفجر; حتى عفوا hususa benzer olanlarda med/uzatma yapmadan dur. Doğrusunu elbette Allâh bilir.

Altıncısı vakf-ı med ve'l-işbâdır. Vakf-ı med ve'l-işbâ şudur: bir kelime üzerinde durduğunda eğer o kelimenin son harfi sakin/harekesiz ise veya o harfin öncesi harekesiz elif, vav veya ya harfi ise o kelimeyi olduğu gibi uzatarak okuyarak durmak gerekir. Şu örneklerde bu husus vardır: هل جزاء; مالك يوم الدين اياك نعبد و اياك نستعين; بغلام حلیم; بقلب سليم; فى فلك المشحون; اولئك هم المفلحون Bu söylediğim hususa benzer olanlarda med/uzatma ve son harfi harekesiz olarak okumak lazım. Gramerciler ve meşhur okuyucular bunun gibi kelimeler üzerinde son harfin harekesini sâkin olarak okumak gerektiği konusunda hüküm vermişlerdir. Doğrusunu elbette Allâh bilir.

Yedincisi vakf-ı hemzedir. Vakf-ı hemze, son harfi hemze olan bir kelimedede hemzenin harekesini sükûndan ayırd edilmeyecek derecede olan belirsiz hareke ile söylemek gerekir. Şu örneklerde bu husus vardır: من عذاب الله من شئى; لا يخفى على الله منهم شئى; ما كان لنا ان يشرك بالله من شئى Söylediğim hususa benzer olanlarda da aynısını yap. Fakat eğer hemzenin öncesindeki harf elif veya kesreden sonraki sâkin yâ harfi veyahut ötreten sonraki sâkin vav harfi olursa ister tenvînlî ister tensinsiz olsun o hemzenin harekesini belirtmek gerekir. Şu örneklerde bu husus vardır: يخلق ما يشاء; ما علمنا عليه من سوء; من دونه اولياء, وهم اغنياء Söylediğim hususa benzer olanlarda da aynısını yap. Doğrusunu elbette Allâh bilir. Fakat üzerinde durulan kelimenin son harfi sahih bir harf ise o harfin öncesindeki harf sahih ve sakin bir harf olsa o harfin harekesini şu örneklerde olduğu gibi okumak gerekir: (19) بيدك الخير, لم نقصصهم عليك; قل اللهم مالك الملك, ولدى حجر; وهذا ذكر, و رعد و برق; لا تقسوا فى الارض (19) Söylediğim hususa benzer olanlarda da aynısını yap. Doğrusunu elbette Allâh bilir.

Şunu da bil ki herhangi bir kelimedede “sin” ve “tı” harfleri bir arada bulunursa Arap ıstılahı gereği “sin” harfinden sonra “tı” harfini söylemek zor olacağından “sin” harfini “sad”a çevirerek okurlar. Çünkü “sad” harfi çıkış yeri itibariyle hem “sin” hem de “tı” harfiyle yakındır. Ayrıca “sin” harfini “tı” harfi üzerinde “sad” şeklinde okumak “Araplar hafif söyleyişi severler, ağır söyleyişi sevmezler” kuralı gereği daha kolay ve hafif bir söyleyiştir. Şunu da bil ki Kur’ân içinde birçok yerde بيسط kelimesi bulunmaktadır. Fakat İmâm Şafii, İbn-i Kesîr, İmâm Âsım ve daha birçok rivayetçi Bakara suresi içindeki يبسط kelimesini “sad” okudukları halde diğerleri “sin” okuturlar. Ayrıca A’râf suresi içinde bulunan فى الخلق بسطة, Tûr suresinde bulunan هم المصيطرون ve Gâşiye suresi içindeki لست أنت فى الخلق بسطة, da geçen “sin” harflerini “sad” harfine çevirip okuturlar. İmâm Âsım ve diğer imamlar Arap ıstılahı kaybolmasın diye böyle yaparlar. Ama doğrusunun “sin” olduğunu okumayla alakalı bir kural olarak “sad” okunduğunu da bil.

Bu fakir ve anlayışı kıt olan Hafız Celâleddin Otrârî, gayb ilminden haber veren ve kendilerine uyulan hafızlardan ve üstadlardan bazı kuralları özet bir şekilde Türkçeye tercüme edip kaleme getirdi. Okuyanlar, bu yaptığını beğenmeseler veya herhangi bir fayda talep etmedikleri için bununla meşgul olmasalar bile en azından bunların yalan veya hatalı olduğuna hükmetmezler inşallah. Salat ve selâm Hz. Muhammed’e ve onun ailesine olsun.

KAYNAKÇA

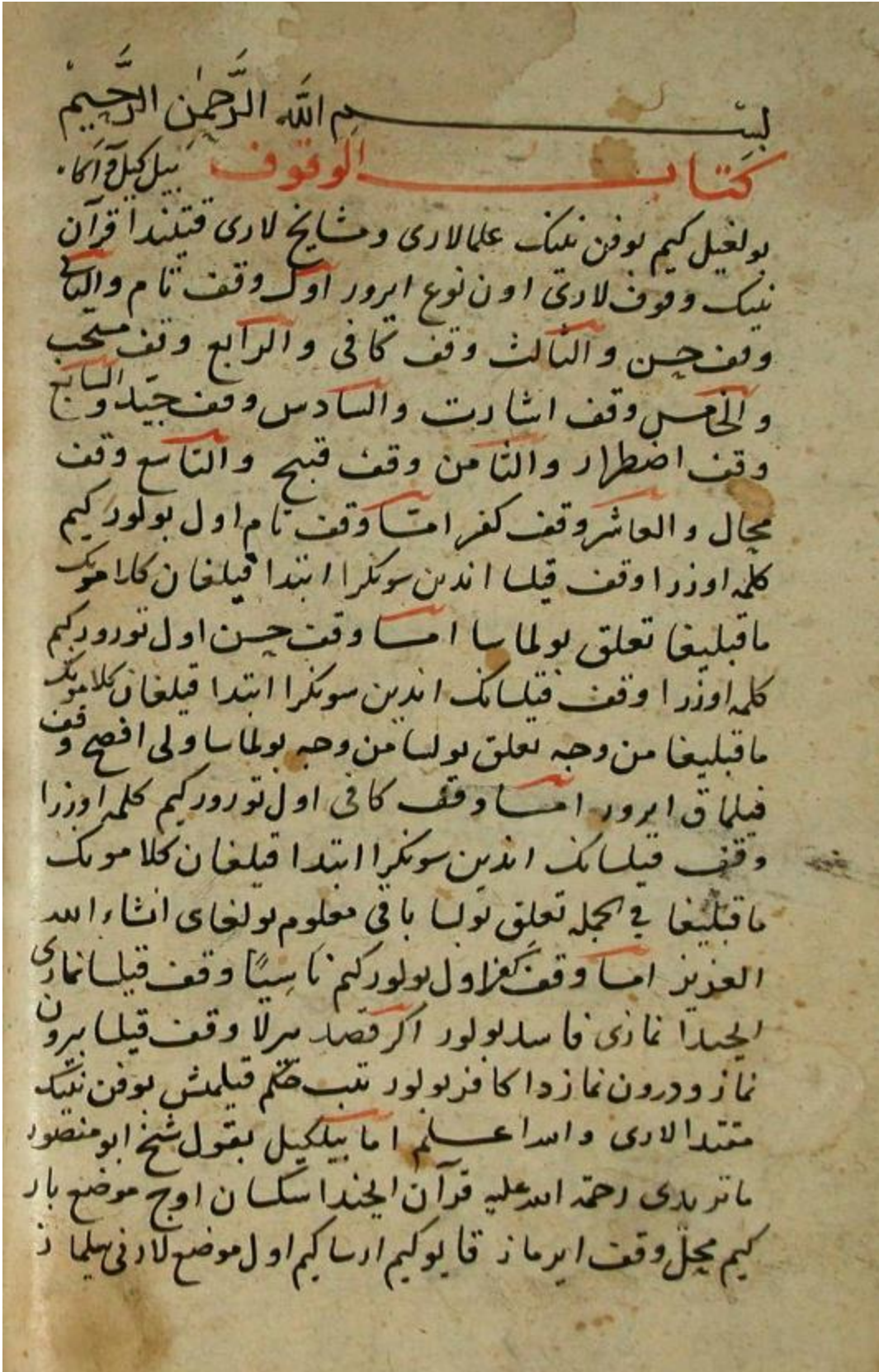
Bodroglıgeti, András J. E. (2001). *A Grammar of Chagatay*, Lincom Europa, Languages of the World/Materials 155: Muenchen.

Clauson, Sir Gerard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford Üniversitesi Yay.: London.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/30

- Eckmann, János. (2013). *Çağatayca El Kitabı. (Çev. Günay Karaağaç)*. Kesit Yay.: İstanbul.
- Eckmann, János. (2014). *Harezmi, Kıpçak, Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar (Yay. Haz. O. Fikri Sertkaya)*. TDK Yay.: Ankara.
- Eraslan, Kemal (1993). Çağatay Edebiyatı. *DİA*. C. 8. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Erdem Uçar, Filiz Meltem (2011). Çağatay Türkçesinde Eski Türkçenin İzleri. *Turkish Studies*, C. 6, S. 1, s. 1891-1898.
- Gülsevin, Gürer (2011). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. TDK Yay.: Ankara.
- Hacıeminoğlu, Necmettin (2013). *Karahanlı Türkçesi Grameri*. TDK Yay.: Ankara.
- Kaağaç, Günay (1997). *Lutfî Divanı (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. TDK Yay: Ankara.
- Kaçalin, Mustafa (2011). *Niyâzi: Nevâyî'nin Sözlere ve Çağatayca Tanıklar (el-Lugâtu'n-Nevâiyye ve'l-İstişhâdâtü'l-Cagâtâiyye)*, TDK Yay.: Ankara.
- Kaya, Önal (1996). *‘Alî Şîr Nevâyî: Fevâidü'l-Kiber*. TDK Yay.: Ankara.
- Otrarî, Kitabu'l-Vukuf. Süleymaniye Kütüphanesi. Reşid Efendi. No: 2824. 93b-99a.
- Ölmez Kargı, Zuhâl (1996). *Ebulgazi Bahadır Han Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin Soykütüğü)*. Simurg: Ankara.
- Özaydın, Abdülkerim (2005). Muhammed b. Tekiş. *DİA*. C. 30. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Özgüdenli, Osman Gazi (2005). Moğollar. *DİA*. C. 30. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Şeyh Süleyman Efendi Buhari (2003). *Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmanî (1298)*, Türk Dilleri Araştırmaları. C.13. İstanbul.
- Timurtaş, Faruk Kadri (1994). *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl (Gramer-Metin-Sözlük)*. Enderun Kitabevi: İstanbul.
- Yazar, Sadık; Kaçar, Mücahit (2012). *Şerîfî Divânı Manzum Bir Kur'an Tefsiri*. Okur Akademi Yay.: İstanbul.

بولسا انكا كرا كرا نكلم امامت لسن قىلما جميع علماء اسلام قندا
 واسد علم الاول سورة الغلظة الكروفت قىلما صراط
 الذين اوزرا بعد ابتدا قىلما انعت تيب يكفر وسورة
 بقرة الحندا الكروفت قىلما على ملك سليمان وما اوزرا بعد
 ابتدا قىلما كفر سليمان تيب يكفر الكروفت قىلما وقالوا
 اوزرا بعد ابتدا قىلما لن يدخل الجنة الا من كان هودا
 او نصارى تيب يكفر وسورة آل عمران الحندا الكروفت
 قىلما لقد سمح اسد قول الذين قالوا اوزرا بعد ابتدا قىلما
 ان اسد فقير تيب يكفر الكروفت قىلما ربنا ما اوزرا بعد
 ابتدا قىلما خلقت هذا باطلا يكفر الكروفت قىلما ان
 اتبع مله ابراهيم حنيفا وما اوزرا بعد ابتدا قىلما كان
 من المشركين يكفر الكروفت قىلما واسد بعلم واتم لا
 تعلمون ما اوزرا بعد ابتدا قىلما كان ابراهيم يهوديا
 يكفر وسورة النبا الحندا الكروفت قىلما سبحانه ان يكون
 اوزرا بعد ابتدا قىلما له ولد يكفر وسورة المائدة الحندا
 الكروفت قىلما وقالت اليهود والنصارى اوزرا بعد
 ابتدا قىلما نحن ابنا الله يكفر الكروفت قىلما لقد كفر الذين
 قالوا اوزرا بعد ابتدا قىلما ان اسد ثالث ثلاثة يكفر الكروفت
 قىلما وقالت اليهود اوزرا بعد ابتدا قىلما
 يد الله مخلولة يكفر الكروفت قىلما انت قلت للناس
 اوزرا بعد ابتدا قىلما اتخذوني وائمي الرهين من دون

Turkish Studies

يكف وسوء انعام الجندا الكروفت قليا قل تعالوا انلها
 جرم ربكم عليكم الا اوزرا بعد ابتدا قليا تشكوا به شيا
 يكف وسوء التوبة الجندا الكروفت قليا وقالت النصارى
 اوزرا بعد ابتدا قليا المسيح بن الله يكف الكروفت قليا
 وقعد الذين اوزرا بعد ابتدا قليا كذبوا الله ورسوله
 يكف وسوء يونس الجندا الكروفت قليا الا ان اوليا الله
 لا اوزرا بعد ابتدا قليا خوف عليهم يكف الكروفت قليا
 باعبادى لا اوزرا بعد ابتدا قليا خوف عليكم يكف وسوء
 هود الجندا الكروفت قليا ولا اوزرا بعد ابتدا قليا
 اقول لكم عندى خزاين الله يكف الكروفت قليا ولا اوزرا
 بعد ابتدا قليا اعلم الغيب يكف الكروفت قليا ولا اقول
 لكم اوزرا بعد ابتدا قليا اراى ملك يكف وسوء يوحنا
 الجندا الكروفت قليا ميين اوزرا بعد ابتدا قليا اقلوا
 يوسف عند الصلوة وسورة الرعد الجندا الكروفت قليا
 نعا ولا ضرا قل هل اوزرا بعد ابتدا قليا يتوى الاعى
 والبصير يكف الكروفت قليا ام هل اوزرا بعد ابتدا قليا
 يتوى الظلمات والنور يكف ومونوك ميكن لك الارقرآن
 الجندا يليم ترور بوحكم اوزرا قياس قيلجيل واسد اعلم
 وسوء ابراهيم الجندا الكروفت قليا قالت رسلهم
 انى الله اوزرا بعد ابتدا قليا شك يكف الكروفت قليا
 وما انتم بمصرحى بالاوزرا و بعد ابتدا قليا انى كفت يكف

Turkish Studies

وسورة الحجر الجيدا الكروفت قيبا قالوا انا ايها الذي نزل
 عليه الذكر اوزرا بعد ابتدا قيبا الكروفت قيبا قالوا انا ايها الذي نزل
 التحل الجيدا الكروفت قيبا وقال الله لا تتخذوا اوزرا بعد
 ابتدا قيبا الرهين اثنين يكتف الكروفت قيبا فان الله لا اوزرا
 بعد ابتدا قيبا يهدي من يضل يكتف وسورة بني اسرائيل
 الجيدا الكروفت قيبا افا صغفكم ربكم بالبينين اوزرا بعد
 ابتدا قيبا واتخذ من الملائكة انا ثا يكتف وسورة الكهف
 الجيدا الكروفت قيبا وينذر الدين قالوا اوزرا بعد ابتدا
 قيبا اتخذ الله ولدا يكتف اما كلمة كلاً قران الجيدا قايوض
 قايولنا وقف قيلعتل مكر ايكي موضع الجيدا وقف قيبا
 بير سورة المداثر الجيدا كلا والتمر وسورة القيامة كلا لا اوزر
 لوي ايكي موضع داوقف قيبا يكتف وسورة الانبيا الجيدا الكرو
 وقف قيبا لا اله الا انا ثا اوزرا بعد ابتدا قيبا فاجعدوا
 وسورة النور الجيدا الكروفت قيبا من تحت مباركة رستونة
 لا اوزرا بعد ابتدا قيبا شرقية يكتف وسورة الزمر الجيدا
 الكروفت قيبا اسجدوا للرحمن قالوا اوزرا بعد ابتدا
 قيبا وما الرحمن يكتف وسورة الشعراء الجيدا الكروفت قيبا
 قال فرعون اوزرا بعد ابتدا قيبا وما رب العالمين يكتف
 وسورة القصص الجيدا الكروفت قيبا باها مان اوزرا بعد
 ابتدا قيبا انا جلي صرحا لعل اطلع الى اله موسى يكتف وسورة
 يس الجيدا الكروفت قيبا من مرقدنا هذا اوزرا بعد

Turkish Studies

ابتدا قیلا ما وعد الرحمن یكف وسوء والصافات الجیدا
 اكر وقف قیلا الا انهم من افكهم ليقولون اوزرا بعد
 ابتدا قیلا ولدا سدیكف وسوء ص الجیدا اكر وقف قیلا
 وعجبوا ان جاءهم منذر منهم وقال الكافرون اوزرا
 وبعد ابتدا قیلا هذا ساحر كذاب یكف وسوء الرفر
 الجیدا اكر وقف قیلا نسى ما كان يدعو اليه من قبل وجعل
 اوزرا بعد ابتدا قیلا لله انداد یكف وسوء هم المؤمنون
 الجیدا اكر وقف قیلا الى فرعون وهامان وقارون وقالوا
 اوزرا بعد ابتدا قیلا هذا ساحر كذاب یكف اكر وقف
 قیلا وتدعونني الى النار تدعونني اوزرا بعد ابتدا قیلا
 لا تكفر بالله واشرك به یكف اكر وقف قیلا وقال فرعون
 اوزرا بعد ابتدا قیلا ذروني اقتل موسى وليدع ربه
 یكف وسوء حم السجد الجیدا اكر وقف قیلا ولكن ظننتم
 اوزرا بعد ابتدا قیلا ان الله لا یعلم كثيرا مما تعملون یكف
 وسوء والطور الجیدا اكر وقف قیلا يتنازعون فيها
 كما سالا اوزرا بعد ابتدا قیلا لغو فيها یكف وفي سورة الوا
 اكر وقف قیلا وظل من هجوم لا اوزرا بعد ابتدا قیلا
 بارد یكف وفي سورة الحشر اكر وقف قیلا كمثل الشيطان اذ
 للانسان اوزرا بعد ابتدا قیلا اكر یكف وفي سورة الحج
 اكر وقف قیلا واستغوا من فضل الله واذكروا اوزرا بعد ابتدا
 قیلا الله كثيرا یكف وفي سورة نون اكر وقف قیلا وان يكاد الدين

Turkish Studies

كفوا ليزلقونك با بصارهم لما سمعوا الذكرو يقولون
 اوزرا بعد ابتدا قليا انه لمجنون يكف وفي سورة والناس
 زغات الكروفت قليا في حشر فنادى فقال اوزرا بعد
 ابتدا قليا انار بكم الاعلى يكف وفي سورة والضحى الكروفت
 قليا والليل اذا سجدى با اوزرا بعد ابتدا قليا ودعاء
 يكف وفي سورة الكافرون الكروفت قليا الثافرون لا
 اوزرا بعد ابتدا قليا اعبد ما تعبدون يكف الكروفت
 قليا ولا اوزرا بعد ابتدا قليا انا عابد ما عبدتم يكف
 وفي سورة الاخلاص الكروفت قليا ولم يكن اوزرا بعد
 ابتدا قليا له كفوا اهد يكف والله اعلم بالصواب
 بسم الله الرحمن الرحيم **باب كيفية**
الوقوف قال ابو الحسن رحمه الله اعلم
 ان الوقوف على سبعة اوجه الاول وقف التنفس
 والثاني وقف الاضافة والثالث وقف الاصم والرابع
 وقف الارسال والخامس وقف القصر والاختلاس
 والسادس وقف المد والاشباع والسابع وقف الهمز
 اما وقف تنفس اول بولور قحان كيمها بوليا ما قبل تحرك
 سكون اوزرا وقف قليا قواك نظرتك الاباذنه
 برهان ربه فاستحواله الكرهاء تا نيت كيم وصل
 حالتيه اما بولور وقف حالتيه ها انيكه حكى نتي موداخ
 مرور نظرتك كيم اقيمو الصلوة واتوا الزكوة بالصبر والصلوة

Turkish Studies

القارعة ما القارعة الحاجة الحاجة وما تداينها
 كفتيم اما اكرها بولسا ما قبل ساكن احواف يعنى الفولسا
 ما قبل مفتوح و باي ساكن بولسا ما قبل مكسور و و او ساكن بولسا
 ما قبل مضموم انما ساكن احواف يتصور لار ان دن سونكها
 بولسا اولها اوزرا وقف قبل ساكن اوزرا وقف قبلما
 ليتى كبرك نظريك ذلكم الله ربكم فاعبدوه بما قدمت
 يداه الا ان تتقوا منهم تعبه لا ريب فيه وبعضى قرا
 لا روم و اشام بولا وقف قبلش بولسا لار اوزرا
 اما اكرها بولسا اعز ابي نصب سكون اوزرا وقف قبلما
 كراك سلكتم واستغفروا الله ان اتقوا الله و اذكروا الله
 و بولسا ميكن ليك باركيم ايديم اما اكرها بولسا ما قبل ساكن
 صحيح يا ساكن اصم روم بولا يا اشام بولا وقف قبلما كبرك
 سلكتم فليصم واستغفروا منه وعنه اليه عليه و بولسا
 ميكن ليك ايديم اما بيلكييل كيم حرف صحيح ساكن بولسا
 انكار صحيح بسور لار و اسد اعلم والتانى وقف الاضافة
 وقف الاضافة اول بولور كيم يا سنى كاله نيك اخر نيد سنى
 حذف قبلش بولسا لار اول كاله اوزرا وقف قبلما بيل كيم
 كسر بولا وقف قبلش تا ساقط بولعا في يا دلالت قبلون
 احواف نظريك كيم فكيف كان نذير و كليل الله ادعوا
 واليه ماب واليه متاب لكم دينكم و لى دين و اياي فا
 تتون فارهبون و مونوك ميكن ليك لار كيم ايديم اما

Turkish Studies

بیل کید کیم بولکه لارنی تلفظ قیلور بولسا وقف حالیتدا نا
 وصل حالیتدا کسه حرکتینی احتیاط قیلماق لیسو کراک
 اینیک او خون کیم بعضی موضع لاردا ابراعراب بیر کلمه نیک
 اورین غا اولتوروب ترور اکر اول اعراب تلفظ قیلما
 سا اول کلمه نی تلفظ قیلمش بولماز نظر تک کیم فاتقون
 یعنی فاتقوا الله و حونونک میکن لیک قران الجندا
 بسیار ترور و اسد اعلم اما جاده یوق ترور یای اضاقت
 نیک حرکت مفتوح بولسا فتحه نی تلفظ قیلیب وقف قیلماق
 کراک نظر تک کیم من تبع هدای او عصای و ابای احسن
 مشوای و بولار میکن لیک لار کیم ایدیم و الثالث وقف الاصم و قلم
 اول بوزور کیم قحان وقف قیلور کلمه نیک آخر حرفی مشدد
 بولسا اول حرف نونک حرکتینی تلفظ قیلیب وقف قیلماق
 لیسو کراک نظر تک انه الحق ایین المنع و المحتر و تن
 من طرف حتی فی الجرح علیها صواف و ما بتد اینها که کیتیم الرابع
 وقف الادسال وقف ارسال اول وقت تورور کیم واقع بولسا
 تنوین اوزرا یا خود حیرف علبت اوزرا یا خود الف اوزرا
 بو جمیع وجوه الجندا ارسال نفس تورور نفس قاتصرف
 قیلما بولماز تک نظر تک کیم و اطمانوا بها علما جکما
 و ما کاتوا لیو منوا اجل مسمی و برضی و استغنا الرسول
 بالله الظنوننا مثل الربا و حونونک میکن لیک لار کیم ایدیم
 اوشبو قیاس و ذرا حمل قیلغیل نی موضع داکیم واقع بولسا والله اعلم

Turkish Studies

والخامس وقف القصر والاختلاس وقف قصر اول
 بولوركم وقف قلغان كله نيك آخر حرف نيك ما قبل
 صحه لولا ما خود ساكن اصم لولا موند اغ كلمه اوزر او
 قبله واختلاس اوزر او وقف قلغان لتي كراك نظر ساك
 كيم الله الصمد كفوا احد والتق القم ادبي وامر فا
 حذر فارغ من مد اذا جسد هو الا بتر مثل
 الربا منع منا الكيل ذي الطول وامنهم من خوف حتى
 عفوا مطلع النحر واقرب واسد يريد ان يتوب عليكم
 الا قليلا منهم لانفضوا من حولك فلهن ثلثا ما ترك
 ومونوك ميكنه ليدكم ايديم ولولا راوزر او وقف قلغانك
 مد قلما عيل واسد اعلم والسادس وقف المد والاشباع
 وقف مد و اشباع اول بولوركم كلمه اوزر او وقف قلغانكم
 اول كلمه نيك آخر حرف ساكن لولا ما قبل انيك يا لولا ساكن
 ما قبل مكسور يا و او لولا ساكن ما قبل مضموم يا الف لولا ساكن
 ما قبل مفتوح اول كلمه اوزر او وقف قلغانك نيك وقف قلغان لتي
 كراك بوجميع وجوه الجندا الوفت على سكون حكم بهر لا وقف
 قلغان لتي كراك نظر نيككم اول نيك هم المغلجون في فلك بيحون
 بقلب سليم بعلام جليم مالك يوم الدين اماك لعباد واماك
 نستعين هل جزاء الاخوان الا الاخوان فباي الاورنجا
 بكذبان ما روت وما روت وجراب ان الجنات
 يد بين السيات ومونوك ميكنه ليدكم ايديم وبوكلمه لاركم

Turkish Studies

ذکر قلدیم مدیر لا و سکون بر لا وقف قلماق لبق کراک ننگ کیم
 ایدیم امام لار و نحوی لار و مو نو تک میکنر لنگ کلمه لار اوز را وقف
 قیل لار الوقف علی السکون حکم بر لا وقف قیلست تو رو رو ^{الله اعلم}
 و السابغ وقف الهمز وقف همز اول بولور کیم کلمه اوز را وقف
 قیل کیم اینک آخر حرف همزه بولسا اگر همزه بولسا متحرک همزه
 بولسا متون لنگ وقف قیل لنگ قصر اوز را وقف قیلماق لبق
 کراک همزه ننگ حرکتی دوم بر لا تلفظ قیلماق لبق کراک نظر سیک
 کیم ما کان لنا ان یشکرنا بعد من شیء لا یجنی علی الله منهم شیء من
 عذاب الله من شیء و مو نو تک میکنر لنگ لار کیم ایدیم اما اگر همزه ننگ
 ما قبل الف بولسا یا یا ساکن کره دین سوک یا و او ساکن دین سوک
 واقع بولسا اول خواه متون لنگ بولسون خواه بولسا سون اول
 همزه نیک حرکتی ن ایتوتیا نخواستی ننگ کیم نخلق ما بتا و هم
 اغنیاء من دونه اولیا نحمی علی استخار ما علمنا علی من سوا
 مو نو تک میکنر لنگ لار کیم ایدیم و الله و اعلم اما وقف قیلغان کلمه
 کلمه نیک آخر حرف صحیح بولسا اول حرف نوک ما قبلی ساکن صحیح
 بولسا یا ساکن اصم بولسا اول حرف ننگ حرکتی ن ایتو وقف صحیح
 لبق کراک نظر سیک کیم لا تعسدا و فی الارض و رعد و برق هذا ذکر
 ولدی حج قل اللهم مالک الملك لم نقصصهم علیک سید کر الخیر
 سنه و لا نوم و آمنهم من خوف و الله اعلم اما بیل قیل کیم قایو
 کلمه ایچند اسین بر لا طابع بولسا عرب اصطلاحی بر لا اول سین بی
 صاد قایدل قیلست صاد او قیسوز لاسنگ او جون کیم سین بی

Turkish Studies

تلفظ قیلیب بعد طانی تلفظ قیلانی لجه تعالت پیدا بولور
 آنیک او جون کیم حرفی کلتوردی لاریکیم آنیک سین بیرلا قرابت
 بولغای طا بیرلا ایم قرابت بولغای اول حرف صاد حرفی ارور
 آنیک او جون کیم صاد وسین بیرمخرج دین ایرور و تخی حرف
 مهوسه دین ترور و تخی حرف مهوسه دین ترور و تخی حرف
 صغیر دین ترور لار بواج وجه دین سین بیرلا صاد نیک قرابتی
 بولدی اما طا بیرلا صاد نیک قرابتی صاد و طا حرف مستعلیه
 دین ترور و تخی صاد و طا حرف مطبقة دین ترور و تخی سین
 فی طا اوستیندا صاد او قیماق لایق آسان راق تور عمر
 العربی الحنیف و لایق الثقل قول بیرلا اما بیل کیم
 قرآن ایچندا کلمه بیضا کوب سور لارا ایچندا قیلیب ترور اما
 ائمه فخر ابن کثیر امام عاصم و بعضی راولیلار سور بقر ایچندا کی و
 فی صاد بیرلا او قیتور لار و باقی لاری سین او قیتور لار سورده اوع
 ایچندا کی فی المطلق بصطه و الطور ایچندا سم المصیطرون و سور
 غاشبه ایچندا است عصیطر و بو کلمه لارا ایچندا کی سین لاری فی صاد
 قابل قیلیب صاد او قیتور لار امام عاصم و بعضی امام لار
 آنیک او جون کیم عرب اصطلاحی ترک بو طاسون او جون اما
 بیلکیل کیم سین او قیما قلیق اصل ترور و صاد او قیما قلیق
 اصطلاحی ترور و اسرا علم اما ترکستان و لایقیندا پشوا و
 معتدا بولغان حافظ لاریکیم لدن علمیندین خبر هرور لار بو قیما
 مغلوک کیم بضاعت یعنی حافظ جلال الدین اوترا ری اوستاد لار

Turkish Studies

